

LA CREDIBILITAT DE LA DECLARACIÓ DE LA VÍCTIMA COM A ÚNICA PROVA DE CÀRREC

Treball Final de Grau

Autora: Meritxell Cortés Sau

Tutora: Maria Pilar Albertin Carbo.

Grau en Criminologia

Universitat de Girona. Facultat de dret

Curs 2023 - 2024

ÍNDEX

1.	INTRODUCCIÓ.....	4
2.	MARC TEÒRIC	6
2.1.	CONTEXT HISTÒRIC SOBRE LES VIOLÈNCIES SEXUALS	6
	A partir dels anys 70 a Espanya	6
	El cas de La Manada a Espanya.	6
	La llei del “solo sí és sí”	7
2.2.	CONCEPTES NORMATIUS	7
2.3.	L'AGRESSIÓ SEXUAL	8
	Consentiment	10
2.4.	UNA MIRADA A LES ESTADÍSTIQUES	10
2.5.	ESTEREOTIPS I CREENCES SOBRE LA VICTIMITZACIÓ PER AGRESSIÓ SEXUAL .	11
2.6.	ANDROCENTRISME DEL SISTEMA JURÍDIC PENAL	12
2.7.	DECLARACIÓ DE LA VÍCTIMA I CREDIBILITAT	14
	Agressions sexuals i mitjans de prova habituals: declaració de la víctima	14
	Credibilitat de la declaració de la víctima	15
	Equip d'Assessorament Tècnic Penal	17
	Tècniques per la valoració de la credibilitat	18
3.	OBJECTIUS	20
4.	METODOLOGIA.....	20
5.	RESULTATS I DISCUSSIÓ	22
5.1.	Introducció: casos en l'actualitat	22
5.2.	Avaluació de la credibilitat.....	22
5.3.	Consentiment.....	23
5.4.	Mitigació de desafiaments i contrarestar la desconfiança	24
5.5.	Recomanacions i conclusions.....	24
6.	CONCLUSIONS	24
	BIBLIOGRAFIA	27
	Annex 1: Consentiment informat	30
	Annex 2: Guió per les entrevistes.....	30
	Annex 3: Transcripcions entrevistes	33
	Entrevista 1: Pèrit de l'Equip Tècnic dels jutjats de Girona.....	34
	Entrevista 2: Psicòleg de l'Equip d'Assessorament Tècnic Penal als jutjats de Girona	39
	Entrevista 3: Advocada especialista en violència de gènere	43

Resum:

Els darrers anys, la llei "Solo si es si" ha suposat un debat profund, no només en el sistema penal, sinó que ha transcendit als carrers i a la societat. A mesura que anava canviant la llei també s'ha anat donant més protagonisme a la declaració de la víctima dins del procés penal espanyol, fins el punt de convertir-se en un element essencial per abatre la presumpció d'innocència. Encara se l'hi dona més importància en aquells delictes contra la llibertat sexual, on la majoria d'ells només hi ha el testimoni de la víctima com a única prova de càrrec.

El present treball té l'objectiu de conèixer com es duu a terme el procés de credibilitat davant d'un cas d'agressió sexual amb l'única prova testimonial de la mateixa víctima i alhora quines complicacions es troben els agents jurídics que participen en el procediment penal. El context espanyol ha experimentat canvis socials i legals a partir de la llei "solo si es si" posant al consentiment com a element central.

La metodologia utilitzada ha sigut qualitativa. A partir de tres entrevistes a diferents professionals de l'àmbit judicial s'ha pogut duu a terme la investigació. En els resultats d'aquesta recerca s'exposen els criteris i factors que té en compte el tribunal en el moment de valorar la declaració de la víctima, s'analitza quin paper se l'hi dona a la víctima i a la seva pròpia veu i es recullen els factors principals per valorar les discrepàncies que s'originen durant el procés.

Paraules clau: Agressió sexual, presumpció d'innocència, llei "Solo si es si", consentiment, credibilitat, víctima, testimoni

Abstract:

In recent years, the law "Solo si es si" has been a profound debate, not only in the criminal system, but has transcended the streets and society. As the law changed, the victim's declaration within the Spanish criminal process has also become more prominent, to the point of becoming an essential element in overthrowing the presumption of innocence. He is still given more importance in those crimes against sexual freedom, where most of them only bear witness to the victim as the only proof of charge.

This work aims to know how the process of credibility is carried out in the face of a case of sexual assault with the only testimonial evidence of the victim itself and at the same time what complications are encountered by the legal agents involved in the criminal procedure. The Spanish context has undergone social and legal changes based on the law "Solo si es si", putting consent as a central element.

The methodology used has been qualitative. From three interviews with different professionals in the judicial field, the investigation has been carried out. The results of this research expose the criteria and factors that the court considers when assessing the victim's statement, analyzes what role the victim and their own voice are given, and the main factors are collected to assess the discrepancies that arise during the process.

Key words: Sexual assault, presumption of innocence, law "Solo si es si", consent, credibility, victim, witness

1. INTRODUCCIÓ

Aquest Treball de Final de Grau tracta sobre la credibilitat de les víctimes d'agressió sexual, la qual només tenim la seva declaració com a prova de càrrec.

Aquest interès a estudiar tot el que envolta a la credibilitat prové a partir d'uns certs canvis que s'han anat introduint en el sistema penal. En els últims anys assistim, davant de tot el món, a una visualització mediàtica d'agressions sexuals contra les dones, un fet diari, continuu i universal, com per exemple el cas de *'La Manada'*, el cas del futbolista Dani Alves o el cas del president de la Real Federació Espanyola de Futbol, Luis Rubiales.

Crec que és oportú recalcar que les dades segons el Ministeri d'Interior d'Espanya va publicar un informe el 2021 on exposava com era l'evolució dels delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual era cada vegada ascendent. La introducció de la llei *"solo si es si"* ha suposat un debat profund, no només en el sistema penal, sinó que ha transcendit als carrers i a la societat. A mesura que anava canviant la llei també s'ha anat donant més protagonisme a la declaració de la víctima dins del procés penal espanyol, fins el punt de convertir-se en un element essencial per abatre la presumpció d'innocència. Encara se l'hi dona més importància en aquells delictes contra la llibertat sexual, on la majoria d'ells només hi ha el testimoni de la víctima com a única prova de càrrec.

La credibilitat de les dones víctimes al sistema penal és un assumpte de profund interès i rellevància en la recerca d'una justícia equitativa i efectiva. L'experiència de les dones que han estat víctimes de delictes, especialment aquells de naturalesa sexual o violenta, sovint es veu qüestionada en un context legal que històricament ha estat marcat per desafiaments i barreres significatives per a la credibilitat de les víctimes, a conseqüència d'una perspectiva androcèntrica del sistema jurídic (Rojas i Terán 2023).

Aquest treball de fi de grau s'endinsa en el centre d'aquest tema, examinant els factors que influeixen i determinen la credibilitat de les dones víctimes, així com les implicacions que això té per a l'administració de justícia i els drets fonamentals de les persones.

És fonamental reconèixer que la credibilitat en el sistema penal és essencial no només per a la persecució dels delinqüents, sinó també per garantir que les víctimes rebin el suport necessari i se'ls brindi un espai on puguin guarir i reconstruir les seves vides. A mesura que avancem en aquesta investigació, es fa evident que l'enfortiment de la credibilitat de les dones víctimes al sistema penal és un pas crític cap a la consecució d'una justícia veritable i equitativa per a tots, sense importar-ne el gènere.

Sabem que estem davant d'un estat patriarcal quan es qüestiona la credibilitat de les dones víctimes de violència o agressió que denunciïn als seus agressors o quan se les acusa d'interposar denúncies falses. Parlar de suposades denúncies falses implica fer-ne una contextualització des d'una perspectiva de gènere per evitar que, sobre la base d'uns

prejudicis construïts i difosos pel sistema patriarcal (on les dones “*sempre menteixen o exageren*”) siguin considerats com a veritats irrefutables.

Al llarg d'aquest treball, examinarem detingudament els factors que poden influir en la credibilitat de les dones víctimes al sistema penal, incloent-hi la percepció de la societat i els professionals de la justícia, la cultura de la culpa de la víctima, la resposta al trauma i altres elements crítics. També explorarem les implicacions profundes que això té en el procés d'enjudiciament, en la cerca de justícia i en la recuperació de les víctimes.

El treball estudia el procés de les situacions en que només tenim la declaració de la víctima com a única prova del presumpte delictes, circumstàncies on es complica més la determinació de la credibilitat.

Per tant, el treball s'ha dividit amb 3 parts. Primer trobarem el marc teòric on s'explica el context històric, conceptes bàsics i una part més estadística per poder entendre de què parlarem al llarg del projecte. El segon punt està enfocat en la part pràctica, en seguit d'entrevistes a professionals de l'àmbit penal per així poder realitzar els resultats i conclusions pertinents, corresponen al tercer i últim punt.

2. MARC TEÒRIC

2.1. CONTEXT HISTÒRIC SOBRE LES VIOLÈNCIES SEXUALS

Per tal de poder comprendre l'abast de l'agressió sexual és necessari atendre el context històric. Hem de tenir en compte que es parteix d'una situació en què aquesta matèria no es trobava regulada, i per això, concedia fins i tot, la impunitat a l'agressor. És més, socialment aquests actes eren entesos com a habituals.

A partir dels anys 70 a Espanya

Des de l'àmbit legislatiu la violació ha passat a entendre's com un delictes d'honor a les famílies a una violència exercida cap a les dones, inclòs a dins del mateix context familiar. Aquest canvi de paradigma es va aconseguir gràcies a les reivindicacions dels anys 70-80. Aquest moviment va portar a terme la introducció dels 'delictes contra la llibertat sexual' al Codi Penal de 1995 (Viñuelas, 2022).

Així, inicialment, el terme "llibertat sexual" es va introduir al Codi Penal espanyol mitjançant la Llei Orgànica 3/1989 de 21 de juny, superant així la terminologia "Delictes contra l'honestedat" introduïda al Codi de 1848 (Jaimes Paez, 2022).

Seguidament, el Govern va aprovar el projecte de Llei Orgànica 11/1999 del 30 d'abril on van introduir un doble bé jurídic; per una banda, la llibertat sexual d'adults i per l'altre la indemnitat sexual de menors. Van introduir el concepte indemnitat, on d'aquesta manera podien precisar la seva tipificació. L'última reforma en aquesta matèria es va introduir al Codi Penal mitjançant la Llei Orgànica 1/2015, del 30 de març. Una de les modificacions més significatives en matèria de delictes sexuals va ser l'augment de l'edat de consentiment: se substitueix l'edat de consentiment de 13 anys per l'edat de 16 anys, sent aquesta, en termes de la Directiva, l'edat per sota de la qual, de conformitat amb el dret nacional, està prohibit fer actes de caràcter sexual amb un menor (Jaimes Paez, 2022).

El cas de La Manada a Espanya.

"La manada", com es coneix el grup de cinc homes que van agredir sexualment una jove a les festes populars celebrades a la capital de Navarra l'any 2016, ha suposat un abans i un després en la legislació i el tractament jurídic dels delictes contra la llibertat sexual. Va haver-hi una explosiva consciència social en el fet que es van traduir amb múltiples manifestacions per tot Espanya i fins i tot per diversos països d'Europa (Álvarez Arranz, 2023).

La reacció de la població a conseqüència de la sentència d'aquest cas va suposar un punt d'inflexió dins de l'estat espanyol. Va suposar transformar aquest sentit comú de la societat sobre què és la violència sexual, el que viuen les dones i ha fet que moltes generacions joves creïessin amb aquest debat al carrer.

Espanya feia anys que lluitava i demanava canvis a l'Estat i és per això que gràcies a la primera sentència de l'Audiència Provincial de Navarra va haver-hi una important resposta del moviment feminista als carrers. El dictamen jurídic dels fets van ser abús i no violació i va permetre obrir un debat sobre què és el consentiment sexual, qui ho ha de definir i de quina manera (Calvet i Beltrán, 2021).

El 3 de març del 2020 el Ministeri d'Igualtat encapçalat per Unides Podem va publicar oficialment un avantprojecte de Llei que culminaria amb l'entrada en vigor de la Llei Orgànica 10/2022 de garantia integral de la llibertat sexual, la Llei '*solo sí es sí*'.

La Llei del "solo sí es sí"

Després de molta polèmica i lluita contra la rebaixa de penes, la nova legislació troba el seu suport en organismes internacionals com és el Consell d'Europa i una norma internacional que els territoris nacionals han d'aplicar: el Conveni d'Istanbul elaborat el 2011 i ratificat per Espanya el 2014 (Jaimes Paez, 2022).

La Llei Orgànica 10/2022 ha reconfigurat la manera com la legislació penal espanyola abordava els delictes sexuals. Les claus principals de la Llei en relació a les agressions sexuals són les següents:

- Prevenció de les violències sexuals i garantia dels drets de totes les víctimes
- Desenvolupament del dret a la reparació
- Perspectiva de gènere i interseccionalitat
- Mesures de millora de la investigació i la producció de dades sobre totes les formes de violència sexual
- Desenvolupament de protocols i formació per a la detecció de les violències sexuals
- Assistència integral especialitzada i accessible a les víctimes
- Autonomia econòmica de les víctimes
- Protecció als col·lectius més vulnerables
- Accés fàcil a la Justícia i especialització de la mateixa
- Publicitat d'actes sexuals a l'àmbit digital
- Aplicació efectiva de la Llei

2.2. CONCEPTES NORMATIUS

Per entendre aquesta investigació cal partir d'una definició del que entendrem què és l'agressió sexual durant tot el treball. A més a més, és necessari saber com està regulada, saber diferenciar entre els tipus de violència sexual penada al Codi Penal, **tenir una visió numèrica d'aquest tipus de delictes** i explicar **quins són els medis de prova habituals** per així poder desenvolupar l'estudi d'una manera eficaç.

L'Organització Mundial de la Salut (2011) defineix la **violència sexual** com qualsevol acte sexual, la temptativa de consumir un acte sexual o un altre acte dirigit contra la

sexualitat d'una persona mitjançant coacció per una altra persona, independentment de la seva relació amb la víctima, en qualsevol àmbit inclosa la llar i el lloc de treball.

Dins de les violències sexuals ens trobem l'agressió sexual, abús sexual, assetjament sexual, violació, explotació sexual, etc. Aquests són només alguns dels tipus de violència sexual que existeixen, i és important reconèixer que cadascú pot manifestar-se de diverses maneres i en diferents contextos.

L'assetjament sexual fa referència a comportaments no desitjats de naturalesa sexual que creen un ambient hostil, intimidatori o humiliant per a la víctima. Això pot incloure insinuacions sexuals no desitjades, sol·licituds de favors sexuals, comentaris inadequats sobre el cos o la sexualitat de la persona i altres formes de comportament sexualment invasiu.

Qualsevol activitat sexual no consensuada o coercitiva és considerada **abús sexual**. Pot incloure o no penetració. Això pot incloure tocaments no desitjats, fregaments, masturbació forçada, exhibicionisme, voyeurisme i altres formes de contacte sexual no desitjat.

Les situacions en què una persona és objecte d'abús sexual o coerció en el context d'una relació desigual de poder, com el treball sexual forçat, el tràfic de persones amb fins sexuals, l'explotació sexual en línia o la pornografia infantil, corresponen a l'explotació sexual.

La **violació** és una forma greu de violència sexual que implica penetració vaginal, anal o oral sense el consentiment de la víctima. Pot ser perpetrada mitjançant l'ús de força física, coacció, amenaces o mitjançant l'aprofitament de la vulnerabilitat de la víctima, com ara l'ús de drogues o alcohol per incapacitar-la.

Per últim, **l'agressió sexual** és l'acte sexual no desitjat o coercitiu que s'imposa a una persona sense el seu consentiment. Això pot incloure una àmplia gamma de comportaments, des de l'assetjament sexual fins a la violació. L'agressió sexual pot ser perpetrada per coneguts, estranys, parelles íntimes o figures d'autoritat.

2.3. L'AGRESSIÓ SEXUAL

Segons el Codi Penal espanyol l'agressió sexual és un tipus de delicte que castiga aquells actes que atempten contra la llibertat sexual de les persones, sent aquest el bé jurídic protegit. Per tipificar aquest delicte ha d'haver-hi la utilització de violència o intimidació com a mitjà de realització (BOE, 2022).

El tipus bàsic d'agressió sexual és cometre qualsevol acte que atempti contra la llibertat sexual d'una persona sense el seu consentiment. Hi haurà consentiment quan es manifesti lliurement a través d'actes que, en atenció a les circumstàncies del cas, expressin de manera clara la voluntat de la persona (BOE, 2022).

A més, l'article 178.2 CP puntualitza que es consideren en tot cas agressió sexual els actes que es facin mitjançant “violència, intimidació o abús d'una situació de superioritat o vulnerabilitat de la víctima”, així com els que s'executin sobre persones que hi siguin privades de sentit o de la situació mental de les quals s'abusi i els que es perpetrin quan la víctima tingui anul·lada la seva voluntat per qualsevol causa (BOE, 2022).

La violació és un tipus agreujat d'agressió sexual consistent en accés carnal per via vaginal, anal o bucal o introducció de membres corporals o objectes per alguna de les dues primeres vies. Els set subtipus agreujats d'agressió sexual estant recollits a l'article 180 del Codi Penal.

L'antic delictes d'abús sexual es considera avui dia un delictes d'agressió sexual, arran de la reforma de la Llei de ‘Solo sí es sí’, posteriorment ha estat modificat per la Llei Orgànica 4/2023, de 27 d'abril. Per tant, la LO 10/2022 va fer desaparèixer el delictes d'abús sexual del Codi Penal per integrar-lo dins de l'agressió. Això significa que, a partir de l'octubre del 2022, qualsevol atac contra la llibertat sexual es considerava agressió sexual, independentment que hi hagi violència/intimidació o no (Espinosa i Ceballos, 2023).

Aquesta reforma del Codi Penal va provocar la reducció de penes i fins i tot la sortida de presó d'un gran nombre de condemnats per agressió sexual. Les causes han estat les següents: Abans d'aquesta llei, el delictes d'agressió sexual es castigava amb penes de presó de 1 a 5 anys. Amb aquesta reforma, s'eliminava l'abús sexual i l'agressió sexual passava a ser condemnada amb penes d'1 a 4 anys de presó, per la qual cosa pot comportar una menor pena. El delictes de violació, amb la llei de ‘Solo sí es sí’, es castiga amb penes de presó de 4 a 12 anys. Anteriorment, estaven penats amb presó de 6 a 12 anys, suposant sempre una pena més alta. Aleshores, en alguns casos, als culpables dels delictes d'agressió sexual i de violació els podia correspondre una pena inferior. I en dret penal, si les noves penes contemplades per a un delictes afavoreixen el culpable, se li han d'aplicar.

Per això, la Llei Orgànica 4/2023, de 27 d'abril, va modificar la Llei del ‘Solo sí que és sí’, de manera que: Ara, l'agressió sexual es castiga amb penes de presó de 1 a 4 anys de manera general, però comporta penes de presó de 1 a 5 anys si hi ha violència o intimidació, o si la víctima té anul·lada la voluntat. La violació se sanciona amb pena de 4 a 12 anys, però aquesta pena pujarà a la presó de 6 a 12 anys en cas que s'hagi emprat violència o intimidació, o si la víctima té anul·lada la seva voluntat.

Aquesta reforma està motivada per la polèmica retroactivitat de la norma original (10/2022) no obstant això, només és a futur, és a dir, per als delictes comesos a partir de la seva entrada en vigor. (Espinosa i Ceballos, 2023).

La clau d'aquesta sentència és el consentiment. La no resposta per part de la víctima, el no cridar, al no buscar ajuda, no es pot interpretar com un consentiment, per tant, no

s'ha de preguntar a la víctima, sinó preguntar a l'agressor quin gest afirmatiu verbal o no verbal va expressar la víctima per franquejar la barrera (Serra, 2019).

Consentiment

Així doncs, la mateixa definició de consentiment que ofereix la nova redacció de l'article 178 del Codi Penal diu així: *"Només s'entendrà que hi ha consentiment quan s'hagi manifestat lliurement mitjançant actes que, en atenció a les circumstàncies del cas, expressin de manera clara la voluntat de la persona"* (Codi Penal, 2022).

Com he assenyalat, la Llei Orgànica 10/2022 va ser denominada des de l'inici llei *"solo si es si"*, i el propòsit confessat del Ministeri que la va impulsar va ser *«posar el consentiment al centre»* de la regulació dels delictes sexuals. L'objectiu on volien arribar era tenir una definició clara i concisa del que era el consentiment per part de la dona (Vázquez, 2023).

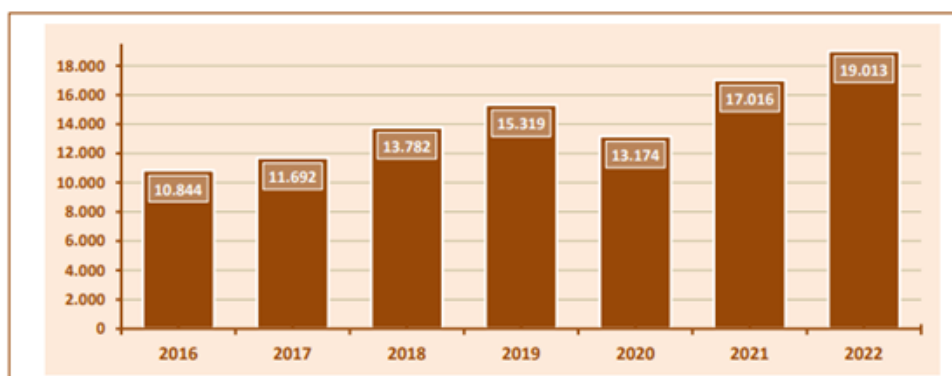
2.4. UNA MIRADA A LES ESTADÍSTIQUES

Les dones són el blanc més comú dels delictes de tipus sexual. S'estima que a escala mundial el 35% de les dones al món ha experimentat atac de violència física o sexual (Nacions Unides, 2015). Els crims de índole sexual han augmentat en els darrers anys malgrat els esforços de les autoritats.

S'estima que només es denuncien entre un 10% i un 50% de violacions (Koss, 1985). Per exemple, a Espanya es denuncien uns 15.000 atacs sexuals a l'any, cosa que ve a representar entre un 5% i un 16% del total (Centre de Suport a Dones Violades, 1985).

Alguns delictes vinculats a la llibertat sexual han estat reformats per la LO 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual, que va entrar en vigor el 7 d'octubre del 2022. El canvi més rellevant, segons el Preàmbul de la Llei, consisteix a "eliminar la distinció entre agressió i abús sexual, considerant agressions sexuals totes aquelles conductes que atemptin contra la llibertat sexual sense el consentiment de l'altra persona" (BOE, 2022).

Taula 1. Delictes contra la llibertat sexual, 2022

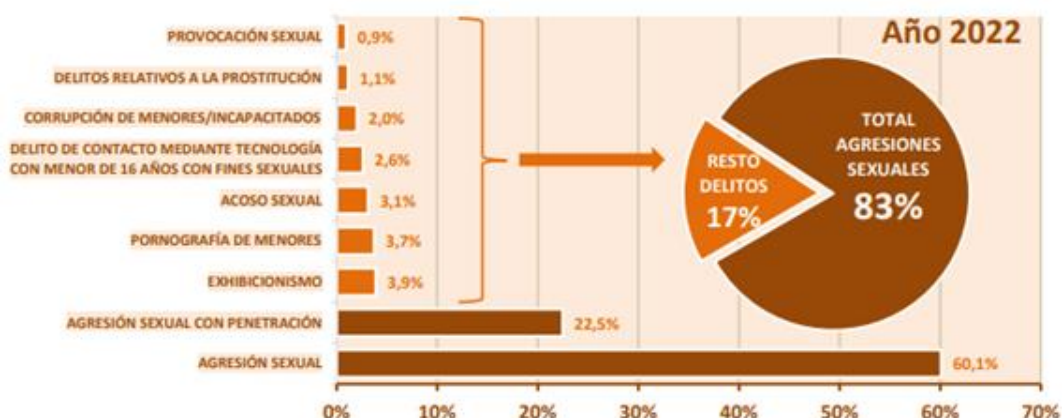

Font: Ministeri d'Interior d'Espanya.

Gràcies als informes anuals que realitza el Ministeri d'Interior d'Espanya de delictes contra la llibertat sexual podem extreure les següents observacions sobre els delictes coneguts de l'any 2022.

L'evolució d'aquests tipus de delictes ha sigut sempre amb tendència ascendent. Va disminuir el 2020, però un dels motius que podria explicar aquest succés podria ser a causa de la COVID-19, quan les víctimes tenien pocs recursos per poder denunciar els fets.

Taula 2. Agressions sexuals, 2022

Font: Ministeri d'Interior d'Espanya.

El Ministeri de l'Interior ens ho desglossa i observem que les agressions sexuals predominen dins del panorama de delictes amb índole sexual.

2.5. ESTEREOTIPS I CREENCES SOBRE LA VICTIMITZACIÓ PER AGRESSIÓ SEXUAL

Moltes vegades les dones que pateixen aquests tipus d'abusos no s'identifiquen a si mateixes com a víctimes de violació (Koss, 1985). Una de les raons per les quals les dones no informen de tals delictes és degut als estereotips de gènere subjacents a la violència sexual. Els estereotips sobre les víctimes de violació inclouen afirmacions com “ella va incitar el seu agressor”, “interiorment va gaudir de l'experiència” o “menteix sobre tal succés”. Aquelles dones que se senten identificades amb l'estereotip tendeixen, en menor mesura, a reconèixer i etiquetar l'experiència patida de violació o agressió sexual com a víctimes (Buddie & Miller, 2001).

Aquests estereotips de gènere donen suport factors de personalitat com l'acceptació de la violència com a mecanisme per educar. Com ve ens ha ensenyat la literatura i la història els homes tendeixen a acceptar aquests patrons sobre la violència més que les dones. Com que la majoria de les víctimes d'agressió són dones, els homes se senten diferents del grup de víctimes i d'aquesta manera tendeixen a presentar una major propensió a adoptar aquestes actituds (Koss, 1985).

Aquestes creences relacionades amb la comprensió i acceptació de les agressions sexuals poden estar relacionades amb la mala interpretació dels intents i apropaments sexuals, el que seria millor dit, el consentiment, un concepte clau a dins de l'última reforma de la llei '*solo si es si*', anteriorment mencionat.

Estudis duts a terme a Espanya també s'han posat de manifest aquestes falses creences sobre les agressions sexuals. Trujano i Raich (2000), amb una mostra composta per 863 estudiants de la Universitat Autònoma de Barcelona, van demostrar la gran influència dels mites a les respostes emeses pels participants davant d'escenaris de violació, obtenint-se una major atribució de culpabilitat a la víctima quan aquesta era una dona "poc respectable" (terme associat a vestits poc convencionals o comportaments contraris als rols tradicionals de gènere). Igualment, van observar que el fet de no oposar resistència a l'atac suscitava als observadors judicis tals com que ella no desitjava evitar l'agressió i que segurament li va resultar plaent.

La literatura científica sosté que l'increment de la delinqüència violenta menys greu i lleu estaria relacionat amb els canvis culturals que s'estan produint a les societats occidentals. En concret, s'argumenta que la sensibilitat envers la violència ha augmentat al món occidental. Som molt més intolerants amb la violència i això ha produït un efecte d'ampliació de la xarxa de control dels delictes violents no gaire greus. En poques paraules, se sosté que en les darreres dècades la sensibilització ciutadana cap a la violència hauria produït un efecte paradoxal d'augment de les dades d'agressió, que no correspon a un augment real d'aquests fets, sinó a un reflex del qual anteriorment s'assumia com a normal, i avui dia sembla intolerable (Pereda Calvo, L. 2023).

El que sorprèn més avui en dia, són els casos massius que estan sortint a la llum dia rere dia d'agressions sexuals que estan arribant als jutjats de menors. Presumiblement, moltes de les víctimes d'aquests agressors menors també siguin noies joves, tots dos iniciant-se al món de les relacions sexuals, on entre tots dos existeix una gran confusió respecte a l'aspecte nuclear sobre el qual es fonamenta l'acció punible dels delictes sexuals, el consentiment. En aquest sentit, cal molta més investigació que ens permeti conèixer com interpreten els joves el consentiment en les relacions sexuals; especialment, amb vista a prevenir situacions de violència sexual entre ells (Pereda, 2023).

2.6. ANDROCENTRISME DEL SISTEMA JURÍDIC PENAL

El dret pot ser vist com una pràctica discursiva, social i específica: cada vegada que el dret consagra alguna acció o omissió com a permesa o prohibida està revelant on resideix el poder i com està distribuït a la societat. Des del dret com a discurs, es poden legitimar les relacions de poder existents, però alhora també pot servir per a la seva transformació. El més destacable del dret com a discurs és que és constituent, no som subjectes de dret, sinó que el dret ens subjecta (Serra i Madurga, 2013).

Al llarg de l'esdevenir històric les ciències socials han utilitzat categories d'anàlisi, que són de vital importància per poder entendre les relacions entre els gèneres com ara: desigualtat, desigualtat social, poder, rols, però, quan han abordat l'estudi de les relacions intergenèriques, ha estat per legitimar el monopoli masculí en el saber, el poder i per justificar o explicar la interiorització femenina, fins i tot la sociologia, que és una ciència que s'ha dedicat a l'estudi de les causes que originen les desigualtats socials, els mecanismes que reproduïen aquestes desigualtats, els mecanismes socials que els legitimen (Reinoso i Hernández, 2018).

La Criminologia, com altres ciències socials ha estat una disciplina dominada per l'androcentrisme. Les dones han estat excloses com subjectes d'investigació i també com a investigadores. Les teories criminològiques són un clar reflex perquè van ser desenvolupades en gran part per homes, sent validades també en subjectes masculins. A més a més, aquestes teories es van aplicar i generalitzar a les dones (Vasilescu, 2020).

Tot el mencionat, avui definit com a androcentrisme, el qual és la visió del món que situa l'home com a centre de totes les coses. Aquest androcentrisme ha permès la construcció de les teories que expliquen el que és social, s'ha construït sobre la base d'una perspectiva que no és legítima, per això el moviment feminista ho ha denunciat, ha criticat la situació de les dones, per modificar aquest estat de coses existents, des de l'ordre social (Reinoso i Hernández, 2018).

Aquest terme prové de la combinació de "andro" (del grec antic, que significa "home") i "centrisme", la qual cosa implica que la visió legal està centralitzada o dominada per la figura masculina.

Històricament, moltes societats han tingut sistemes legals que privilegien els homes sobre les dones en diversos aspectes, com ara l'accés a la propietat, la custòdia dels fills, el divorci, entre d'altres. Això ha estat reflectit en lleis i polítiques que perpetuen la desigualtat de gènere i reforcen els rols tradicionals de gènere (Serra i Madurga, 2013).

La criminologia crítica ha tingut un paper important, ja que s'ha centrat a estudiar i analitzar com dins de l'androcentrisme, les seves teories i pràctiques en el camp de la criminologia que històricament han estat ignorada o han minimitzat la violència de gènere, així com les causes i les conseqüències d'aquest. Aborda l'androcentrisme dins del sistema de justícia penal des d'una perspectiva que reconeix les desigualtats de gènere i cerca qüestionar i desafiar les estructures de poder que perpetuen la discriminació i l'opressió de les dones i altres persones marginades (Reinoso i Hernández, 2018).

Les agressions sexuals i qualsevol altra forma de violència sexual és un problema social d'avui en dia on resideix els motius en una qüestió de gènere i d'estructures de poder. Aquí és quan entra la criminologia crítica a desafiar els estereotips de gènere i a

qüestionar el sistema jurídic penal que perpetua la violència sexual i discriminatòria (Lynch i Groves, 2020).

2.7. DECLARACIÓ DE LA VÍCTIMA I CREDIBILITAT

Agressions sexuals i mitjans de prova habituals: declaració de la víctima

El dret no és neutral, el dret està travessat per relacions de poder, per tant, l'elaboració de la norma jurídica com la interpretació i l'aplicació no poden perdre de vista aquesta qüestió. Si el dret no és neutral, la perspectiva crítica ens permet travessar aquest problema i aproximar-nos al fenomen jurídic tenint molt presents aquestes relacions de poder com a forma d'aproximar-nos tant a la interpretació de la norma substantiva i la valoració de la prova. Som conscients que a la vida social existeixen aquestes relacions de poder que afecten el dia a dia, per tant, no podem obviar-les a l'hora de valorar la relació entre subjectes (Ramírez, 2019).

Un dels principals problemes davant de la valoració del testimoni en l'àmbit del procediment penal quan tractem amb les víctimes es quan tenim un cas on només hi ha un sol testimoni, i no hi ha proves, per tant, només hi ha la declaració de la víctima i la declaració de l'agressor (Ramírez, 2019).

Les dones víctimes d'aquest tipus de delictes d'agressions sexuals tenen un problema en l'àmbit processal probatori important, ja que per acreditar l'ocurrència d'aquests fets, la seva efectiva antijuridicitat i la relació de l'autoria respecte al denunciat tenen una gran complicació. Quan ens trobem davant d'un cas d'agressió sexual el mitjà probatori disponible per desvincular la presumpció d'innocència acaba sent, en molts casos, la declaració de la víctima com a única prova de càrrec. A part, també hi ha altres proves com la testifical, pericials, declaració de l'investigat i altres proves documentals que ajuden a resoldre el procés. L'anàlisi d'aquest treball només se centrarà en la declaració de la víctima d'agressió sexual com l'únic mitjà de prova de càrrec disponible en l'evolució jurisprudencial.

Quan parlem de prova de càrrec ens referim a aquella evidència o evidències que han permès demostrar que s'ha comès el delicte pel qual s'estava investigant.

Davant d'aquests casos, se centren en els elements indiciaris per reforçar-ne la prova testifical. Òbviament, l'agressor sexual intentarà cometre els fets en un ambient inhòspit per a la víctima i procurarà que no hi hagi testimonis o qualsevol altre element que l'incrimini, cosa que no només li facilita la comissió del delicte, sinó que també redueix les possibilitats d'una possible sentència condemnatòria si es valora que no hi ha prou prova de càrrec.

Les víctimes d'altres delictes es troben en un altre situació, ja que son víctimes de delictes on les proves que poden obtenir en el procés son múltiples més tangibles, inequívokes i precises com poden ser les comptes, extractes bancaris, càmeres o l'existència de múltiples testimonis. És per això que cal tenir en compte que la víctima

se sotmetrà a unes sèries de valoracions per complir uns requisits establerts per la jurisprudència en que dictaran si és creïble el seu propi testimoni (Monje, 2020).

S'ha de tenir en compte que la declaració d'aquest tipus de víctima pot arribar a ser desordenada, incoherent i fluctuant, ja que l'experiència d'explicar amb detalls l'agressió pot fer que la víctima se senti vulnerable, impotent i fins i tot tornar-se a sentir traumatitzada. Com a conseqüència, pot arribar a restar credibilitat al seu testimoni (Gama, 2020).

La declaració de la víctima, com diu la jurisprudència espanyola, pot constituir-se com a única prova de càrrec sempre i quan es practiqui amb totes les garanties i diligències pertinents. Cal afegir, que la declaració és **prova directa i no prova indiciària**, significa que no es converteix de manera automàtica en prova de càrrec, ja que en tot cas està sotmesa a la valoració del tribunal. Més en concret, quins paràmetres han d'aplicar des del Tribunal Suprem espanyol per concórrer en aquesta declaració per poder tenir el valor de prova testifical incriminatòria, de càrrec, de manera que aquesta no depengui únicament de la impressió subjectiva del jutgador obtinguda pel necessari immediat de la seva pràctica, sinó que pugui recolzar-se en components de caràcter objectiu que li permetin formar amb encert la seva convicció, i tot sense això suposi una minva a les garanties processals de l'acusat (Monje, 2020).

Els criteris per la valoració de la credibilitat que ha realitzat el Tribunal Suprem espanyol té la intensió de proporcionar als jutges una sèrie de paràmetres que ajudin a formar la seva convicció. Els criteris principals són l'absència d'incredibilitat subjectiva, versemblança i presència de la incriminació.

Credibilitat de la declaració de la víctima

Els estudis de Binet (1900) es van dirigir a mesurar les influències suggestives que sorgien en la manera d'interrogar un testimoni. Així, aquest autor va observar que el tipus de pregunta podia influir notablement en les respostes emeses, modelar i fins i tot dirigir la resposta cap a la confirmació de la hipòtesi de l'investigador.

A la reunió d'experts sobre l'avaluació de la credibilitat, celebrada el 1988 a Maratea (Itàlia) sota els auspicis de l'OTAN, un dels objectius d'aquesta trobada va ser precisament la unificació de les diferents perspectives teòriques i de recerca sobre aquesta temàtica que emergia i produïa un volum important de publicacions (López, Vidal i Berga, 2012)

La Doctrina del Tribunal Suprem estipula les tres perspectives següents:

- a. Absència d'incredibilitat subjectiva de la víctima
- b. Versemblança: corroboració de la declaració a través de determinades dades perifèriques
- c. Persistència a la incriminació

De la mateixa manera, per contra, tampoc no podem sostenir amb total rotunditat que, en cas de faltar algun dels requisits, la prova ja no pugui ser valorada ni ha de resultar insuficient per poder fundar, amb base a aquella, la declaració una condemna (Herranz, 2023).

La falta de regulació legal específica en l'ordenament jurídic espanyol sobre el valor que s'ha de donar a la declaració de la víctima com prova de càrrec, el Tribunal Suprem ha matisat recentment la seva doctrina consolidada en la matèria en referència específica, inicialment, a la víctima de delictes relacionats amb la violència de gènere.

Ja a la Sentència de 13 de juny de 2018, el nostre Tribunal Suprem assenyala que la fonamentació d'aquest caràcter privilegiat ve associada al fet que la víctima ha viscut el delicte en primera persona, cosa que fa recomanable que el Tribunal presti atenció, no només al que es narra per aquella, sinó també a la manera com ho fa, valorant fins i tot els seus gestos, les seves respostes i la seva fermesa davant l'interrogatori a què serà sotmesa al judici oral (Tribunal Suprem, 2018).

Aquesta tendència es consolida amb la Sentència del Tribunal Suprem 119/2019, de 6 de març, arran d'una sentència per maltractaments dictada per l'Audiència de Palma. Es va introduir aquests canvis ja que, el condemnat va al·legar, entre altres qüestions, error en la valoració de la prova perquè no hi ha prova documental que suporti i acrediti l'existència de lesions cap a la seva parella. A continuació s'esmentarà una sèrie de valors per a valorar la credibilitat de la víctima per a veure en quin punt ens trobem actualment:

- Seguretat a la declaració davant el Tribunal per l'interrogatori del Ministeri Fiscal, lletrat/da de l'acusació particular i de la defensa.
- Concreció en el relat dels fets succeïts objecte de la causa.
- Claredat expositiva davant del Tribunal.
- “Llenguatge gestual” de convicció. Aquest element és de gran importància i es caracteritza per la manera com la víctima s'expressa des del punt de vista dels “gestos” amb què s'acompanya a la seva declaració davant del Tribunal.
- Serietat expositiva que allunya la creença del Tribunal d'un relat figurat, amb fabulacions, o poc creïble.
- Expressivitat descriptiva en el relat dels fets succeïts.
- Absència de contradiccions i concordança de la narració dels fets.
- Absència de llacunes al relat d'exposició que pugui portar dubtes de la seva credibilitat.
- La declaració no ha de ser fragmentada.
- S'ha de desprendre un relat íntegre dels fets i no fraccionat sobre el que li interessi declarar i amagar el que el beneficia sobre el que ha passat.
- Ha de comptar tant allò que a ella i la seva posició beneficia com el que el perjudica (Tribunal Superior, 2019).

Van posar èmfasis al “llenguatge gestual” de convicció, assenyala el Tribunal (2019) que “aquest element és de gran importància i es caracteritza per la manera com la víctima s'expressa des del punt de vista dels gestos amb què s'acompanya en la seva declaració davant el Tribunal”. No és necessàriament negatiu, si no fos perquè la valoració d'aquesta gestualitat està desacreditada actualment per la doctrina i guarda relació amb la formació dels nostres jutges (Monje, 2020).

El Tribunal Suprem afegeix que és conscient de les altes probabilitats que hi ha de la revictimització quan la víctima declara ja a la seu policial i en fase d'instrucció. En aquest sentit, l'acord del Tribunal Suprem, de data 3 juny de 2015, estableix que no se li podrà atorgar valor probatori a la declaració prestada per la víctima a seu policial. Tot i això, s'admet la possibilitat de donar-la per vàlida les declaracions quan les dades que continguin quedin acreditades com veraces a través dels diferents mitjans de prova (Monje, 2020).

Per últim, el Tribunal Suprem assenyala altres factors que també poden ser tinguts en compte en el procés de valoració:

- Dificultats que pot expressar la víctima davant del Tribunal per estar en un escenari que li recorda els fets que ha estat víctima i que pot portar-lo a signes o expressions de temor davant els fets que es traslladen en la seva declaració.
- Temor evident a l'acusat per la comissió del fet depenent de la gravetat del que ha passat.
- Temor a la família de l'acusat davant de possibles represàlies, encara que aquestes no s'hagin produït o objectivat, però que queden a l'obvi i assumible temor de les víctimes.
- Desig d'acabar com més aviat millor la declaració.
- Desig a l'oblit dels fets.
- Possibles pressions del seu entorn o externes sobre la declaració” (Tribunal Suprem, 2019).

Cal recalcar que si la víctima ha de demostrar seguretat davant del tribunal i de la seva declaració difícilment aconseguirà aquest objectiu si està atemorida per les possibles represàlies de l'entorn de l'agressor. Qualsevol dels factors anteriors que hem esmentat anteriorment haurien de ser aplicats amb garanties perquè les pugui tenir en compte el jutge o tribunal a l'hora de formalitzar la credibilitat.

Equip d'Assessorament Tècnic Penal

S'encarreguen d'informar als òrgans judicials d'àmbit penal sobre les característiques psicosocials d'encausats penats, víctimes i testimonis que es trobin immersos en el procés penal. Quan hi ha una sol·licitud d'instància judicial, la resposta de l'EATP s'incorpora a la causa en forma d'informe pericial, contenint informació descriptiva, valoracions i propostes que ajudin en la presa de decisions judicials que escaiguin. (Departament de Justícia, 2023)

Son organismes territorialitzats i independents. A més poden intervenir tant amb fase d'instrucció com a fase d'execució. Els equips estan formats per treballadors socials i psicòlegs.

Per tant, correspon als ETAP en les matèries pròpies de les seves disciplines en les diferents fases del procediment judicial, desenvolupant les funcions següents:

- Elaborar l'informe tècnic sobre la situació psicològica, educativa i familiar, així com sobre el seu entorn social i qualsevol altra circumstància rellevant (art. 27.1 de la Llei 5/2000).
- Valorar quina és la solució extrajudicial més adequada als interessos del menor i de la víctima, informar el ministeri fiscal i dur a terme l'alternativa proposada.
- Assessorar el ministeri fiscal i el jutge de menors per tal que pugui decidir sobre la conveniència d'adoptar una mesura cautelar.
- Assessorar els fiscals i els jutges sobre la conveniència de no continuar la tramitació de l'expedient en l'interès del menor.
- Assistir als actes de compareixença i audiència i assessorar el ministeri fiscal i el jutge de menors sobre la situació psicològica i educativa i sobre la mesura més adequada en interès del menor, entre les que preveu la Llei (art. 35.1).
- Assessorar el jutge de menors en relació amb l'ordre d'execució de les mesures acordades o sobre el canvi de mesura.
- Assistir, en cas de recurs i de ser citat, als actes de l'audiència provincial.
- Assessorar el jutge de menors sobre la possible revisió o substitució de la mesura en execució, tenint en compte l'evolució del menor.

Tècniques per la valoració de la credibilitat

Per poder entendre l'objectiu del treball, cal fer una pinzellada a les tècniques que actualment s'estan emprant en el context forense espanyol per a valorar la credibilitat del testimoni, ja que com podreu veure, les persones entrevistades ho estant usant. Primer de tot ens trobem el Sistema d'Anàlisi de la Validesa de les declaracions (SVA). Aquesta tècnica es compon de tres elements principals: una entrevista a la víctima dirigida a obtenir una declaració el més extens i precís possible; anàlisi del relat de la víctima sota els criteris de realitat (CBCA); i aplicació de la Llista de Validesa que pondera factors externs al relat (Manzanero i Muñoz, 2011).

Tot i que és un instrument àmpliament utilitzat en l'àmbit forense com a prova psicològica no se'l pot considerar un test o una escala estandarditzada, sinó un mètode semi-estandarditzat per a l'avaluació de la credibilitat de les declaracions (Steller, 1989).

L'anàlisi de contingut basat en criteris (CBCA) és el component principal del SVA el que ho ha portat a ser l'element més freqüentment estudiat pels investigadors (Ruby i Brigham, 1997).

L'objectiu primordial és obtenir material sobre el qual aplicar aquests criteris. És important que l'entrevistador estigui familiaritzat amb el contingut dels criteris ja que en

dependrà que l'entrevista es desenvolupi de forma adequada. Així mateix, han d'intentar obtenir la major quantitat possible d'informació emprant una entrevista dissenyada de manera que maximitzi la quantitat d'informació aportada pel testimoni i minimitzi qualsevol tipus de contaminació generada ja sigui per l'entrevistador o per qualsevol altre adult (Godoy i Higuera, 2005).

El CBCA s'aplica al contingut de la declaració i el seu propòsit és determinar si la qualitat i els continguts específics són indicatius d'una narració generada a partir de registres de memòria o si són producte de la invenció, la fantasia o la influència d'una altra persona (Godoy i Higuera, 2005).

L'anàlisi de l'entrevista a través dels 19 criteris del CBCA es realitza atorgant puntuacions numèriques a cadascun dels criteris. Segons indica Steller (1989), s'assigna 2, 1 o 0 punts en funció de si el criteri es troba fortament present, present o absent a la declaració

2.8. LA CREDIBILITAT DE LA DECLARACIÓ DE LA VÍCTIMA COM A ÚNICA PROVA DE CÀRREC VS. PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA

La declaració de la víctima té valor probatori segons el criteri del Tribunal Suprem i del Tribunal Constitucional, amb entitat suficient per vèncer el principi de presumpció d'innocència, sempre que es compleixin tres requisits essencials anteriorment mencionats: absència de raons que creuen parcialitat en la declaració, insistència en la incriminació del processament i concordança de la declaració amb els informes de professionals aliens (psicològics, sanitaris, pericials, etc.) (Ibáñez, 2015).

En aquells processos penals en què, per tant, la declaració de la víctima integri de manera única el cabal probatori, hem de plantejar-nos com trobem l'equilibri necessari entre el dret a la presumpció d'innocència del presumpte autor del delictes i la legítima expectativa de justícia que s'ha de pressuposar a tota víctima (Monje, 2020).

En aquest marc, el Tribunal Constitucional ha defensat que la presumpció d'innocència versa sobre els fets, en el sentit que tan sols els fets poden ser objecte de prova i la necessitat que en tots els casos existeixi prova suficient de l'autoria de l'imputat o la seva mera participació, com és en aquest cas, la declaració de la víctima. Per tant, el jutge que dicta sentència ha d'apreciar en consciència si existeix de base una activitat probatòria amb capacitat per estimar-se de càrrec, contenint a més suficients elements incriminatòris respecte l'acusat (Herranz, 2023).

La presumpció d'innocència es configura, per tant, com a dret fonamental que és regla de judici. És el dret a no poder ser condemnat sense proves de càrrec suficients referides als elements essencials del delictes (almenys ha de justificar el tipus i l'autoria), cosa que requereix una activitat eficaç probatòria realitzada amb totes les garanties constitucionals.

A la Sentència del Tribunal Suprem 4326/2021 de 24 de novembre de 2021, que recull expressament que *“La paraula d'un sol testimoni, sense cap altra prova addicional, pot ser suficient en abstracte per assolir la convicció subjectiva. Ara bé, l'exigència d'una fonamentació objectivament racional de la sentència fa impossible fundar una condemna sobre la base de la mera "creença" en la paraula del testimoni, com un acte de fe cec, una intuïció, o un "batec" beneït irracionalment amb la invocació a una etèria immediata, com a coartada de la orfandat motivadora. En els casos de "declaració contra declaració" (tot i que normalment no apareixen suposats en aquest estat pur i nu, sense altres elements concomitants), s'exigeix una valoració de la prova especialment profunda respecte de la credibilitat. Quan una condemna es basa, en allò essencial, en una testifical ha de redoblar-se l'esforç de motivació fàctica. Les seves exigències creixen"* (Tribunal Suprem, 2021).

En aquesta sentència també se'ns diu, quant al relat coherent i lineal que ha de seguir la víctima per desvirtuar la presumpció d'innocència, que no cal que sigui idèntic, ja que, a la nostra ment, no s'emmagatzemen els records de manera precisa, per la qual cosa hi pot haver errors i inconsistències, fet que no fa que el relat fàctic no sigui cert.

3. OBJECTIUS

L'objectiu d'aquest treball és conèixer com es duu a terme el procés de credibilitat davant d'un cas d'agressió sexual amb l'única prova testimonial de la mateixa víctima i alhora quines complicacions es troben els agents jurídics que participen en el procediment penal. Concretament:

- Conèixer la percepció dels advocats, jutges i perits forenses sobre els casos d'agressions sexuals
- Conèixer si existeixen protocols o fan servir indicadors
- Quines problemàtiques i dificultats es troben exercint la seva feina en aquests casos
- Com gestionen un cas d'agressió sexual
- Com ha canviat el panorama després de l'aprovació de la llei *“Solo Sí es Sí”*

4. METODOLOGIA

La metodologia que utilitzaré en aquest treball serà qualitativa. La metodologia qualitativa basada en l'entrevista semiestructurada individual. S'utilitza per conèixer els significats que estructuren la realitat analitzada, és a dir, comprendre el comportament de la gent, les seves creences, la seva visió del món i els significats que creen. Es tracta de comprendre, no de fer prediccions (Íñiguez, 1999).

S'ha considerat que l'entrevista era la millor tècnica en permetre dirigir la conversa cap als temes rellevants de la investigació alhora que permet als entrevistats estendre's i explicar el que considerin convenient.

Com s'acaba de mencionar, la tècnica que s'ha usat és la semiestructurada, ja que s'ha elaborat un conjunt de preguntes podent realitzar de noves o treure'n algunes, tot

depenen del transcurs de l'entrevista. El guió base i orientatiu per a totes les entrevistes està adjuntat a l'Annex I. Per elaborar-lo es van tenir en compte els objectius del treball intentant ser el més neutre possible a la redacció de les preguntes.

S'ha portat a terme 4 entrevistes a un conjunt de professionals, concretament a una perita, a un psicòleg i a una advocada. Han tingut una durada d'una hora aproximadament. Totes s'han fet a través del *Google Meet*, ja que era impossible realitzar-ho de manera presencial per qüestions geogràfiques.

Per la meua mostra, s'ha intentat buscar a 3 perfils diferents per a veure els punts de vista dels mateixos per poder formar unes conclusions depenen de la feina que feien i quin nivell d'intervenció tenen amb la víctima i agressor.

Taula 3. Professionals entrevistats (Informants claus)

ENTREVISTATS/DES	ÀMBIT DE TREBALL
Entrevistada 1	Psicòloga pèrit de L'equip Tècnic dels Jutjats de Girona
Entrevistat 2	Psicòleg de l'equip d'assessorament Tècnic Penal, Àrea De Reparació i Atenció a la Víctima dels jutjats de Girona
Entrevistada 3	Advocada de Dret Penal, de Família i Civil. Especialitzada en Violència de Gènere i Domèstica, Jurisdicció Penal de Menors i Dret Penitenciari.

Font: Elaboració pròpia.

Totes les entrevistes s'han transcrit (Annexa II) i analitzat completament. Les entrevistes s'han estructurat en cinc blocs i per tal de fer la anàlisi, he realitzat una taula amb les categories amb s'han tractat per poder treure els resultats de manera més efectiva. L'anàlisi està basat en el model de Braun and Clarke (2008).

Taula 4. Categories i subcategories de la anàlisi de les entrevistes

Bloc 1: Introducció	Exemples de casos que es troba en l'actualitat.
Bloc 2: Avaluació de la Credibilitat	Factors i elements Discrepàncies i limitacions Consideracions de la víctima Factors socioculturals Formació-Capacitació Valoració de la metodologia utilitzada.

Bloc 3: El consentiment	
Bloc 4: Mitigació de desafiaments i contrarestar la desconfiança	
Bloc 5: Recomanacions i conclusions	

Font: Elaboració pròpia

5. RESULTATS I DISCUSSIÓ

A partir de la taula realitzada anteriorment a l'apartat de Metodologia s'analitzaran Bloc per Bloc comparant les tres entrevistes per poder establir uns resultats comuns.

5.1. Introducció: casos en l'actualitat

Els tres entrevistats donen la mateixa informació sobre els casos que treballen. La majoria de casos son agressions sexuals en contextos lúdics, com ara a la discoteca. Son casos on l'agressor és una persona coneguda o de l'àmbit intrafamiliar en que no hi ha proves pericials o físiques que puguin corroborar-ho, per tant coincideix amb el que ens explica Monje (2020). Últimament hi ha casos de *grooming* i segurament creixi en els pròxims anys.

La major dificultat que s'han trobat, l'entrevistat 2 ens explica que li és difícil els casos en que no pot ser conclusiu del tot, degut a que les personalitats de les víctimes hi ha algun trastorn del tipus CLUSTER-B (narcisisme, límit, antisocial...).

5.2. Avaluació de la credibilitat

Un relat creïble, com diu l'Entrevistador 2 hauria de ser espontani, tenir records espontanis i no ser un relat lineal, que això ens donarà la sospita de ser incert. A més a més, si hi ha símptomes de estres post traumàtic aquest fet ens reforça la credibilitat que els professionals estan establin. Per altre banda, l'entrevistada 3 opina que hi ha moltes sentències que es resolen amb aquest informe de credibilitat que realitzen l'equip tècnic. Tot i que la credibilitat la declara única i exclusivament els tribunals ja que son qui tenen la competència i son qui busquen una persistència en la incriminació.

Els professionals que realitzen l'informe de credibilitat col·laboren amb altres professionals, com poden ser amb treballadors socials ja que, és normal tenir biaixos però és primordial treballar amb equip perquè *“és perillós confirmar que una víctima és víctima com confirmar que el món està ple de falses víctimes”* (Entrevistador 2).

Cap dels entrevistats ha notat biaixos de gènere per part d'ells mateixos alhora de treballar, però si que han pogut apreciar a la Fiscalia i/o advocats realitzant preguntes inadequades a la víctima, així ho valida també Reinoso i Hernández (2018). L'Entrevistador 2 creu que la raó està en el desconeixement del sistema psicològic per part del sistema.

Un altre factor important també es la presa de declaració. Tots tres coincideixen en que la declaració que realitza la víctima a les dependències policials la majoria de vegades no te res a veure amb la declaració que realitzarà després amb l'equip tècnic o als jutjats. Es pot deure a un mal recull de dades, per què la víctima volia expressar-se d'una manera i

el/la policia ho ha plasmat diferent. El factor temps influeix molt, ja que la memòria es imprecisa i si el fet ha passat fa molt de temps és probable que es contradigui o simplement, per l'estat de *shock* en que pot arribar a estar la víctima, pot fer que tingui llacunes. El important per a la credibilitat és que la 'base' del fet ha de ser persistent. Aquestes variables les explica també Gama (2020).

Un element que es qüestiona a la víctima, son els seus sentiments. Com bé ens diu l'entrevistadora 3, el fet de no plorar, no significa que sentis menys. El fet de que la víctima reprengui la seva vida amb normalitat, no vol dir que no s'hagi produït el fet. Com em comentat abans, el fet de tenir un trauma post-traumàtic avala la credibilitat, però no tenir-lo tampoc treu la creença. Quan es realitzen les entrevistes amb l'equip tècnic tots aquests elements s'analitzen i si hi ha indicis de trauma o estrès s'activen estratègies, mirades i gestos dissociatius durant el relat. S'han trobat amb tot tipus de víctimes, i per aquest motiu s'ha de tenir bons professionals que sàpiguen com treure un relat lliure.

És important exposar una critica realitzada per l'entrevistada 3. *"La persistència amb la incriminació, aquest factor penso que no està ben regulat amb la legislació actual. És veritat que s'estan fent millores però no se l'hi dona temps suficient a la víctima per processar el fet ni l'assistència necessària. És a dir, tu et trobes una senyora que l'han violat i en aquell moment no pot dir cap paraula i si diu alguna cosa només diu les quatre coses que pot recordar a comissaria. Quan passa als jutjats diu el mateix però el dia del judici potser ha passat 1 any o 2, ja ha rebut un tractament psicològic, una assistència.. tot això fa que surtin coses mica en mica."*(Entrevistada 3)

Millores proposades pels entrevistats per a no revictimitzar a la víctima son les següents. S'ha de canviar el dret de que l'acusat pugui escoltar el testimoni de la víctima. Realitzar el mínim d'entrevistes i declaracions possibles. Agilitzant el procediment, ja que si ha de realitzar tantes exploracions, fas que s'activi el trauma i l'estrès ala víctima cada vegada. Per últim, no deixar accedir a la defensa les dades personals de la víctima, com el mòbil, el correu electrònic, etc.

5.3. Consentiment

Per l'entrevistada 1 la llei *'solo si es si'* demana que la víctima hagi de dir que Sí per donar el seu consentiment. Argumenta que les víctimes en situacions d'agressions es queden en *shock* i son incapaces de gesticular cap paraula. Com ho cometa també els estudis de Trujano i Raich (2000), venim d'una cultura on la víctima s'ha de posar a cridar i s'ha d'assabentar tothom per afirmar el no consentiment. *"Per molt que s'hagi fet la reforma la realitat hi ha molts estereotips i estigmes i la creença continua sent la mateixa: la negativa és dir que no per part de la persona"* (Entrevistada 1).

Per contrarestar, l'entrevistada 3 ens exposa el seu punt de vista sobre el consentiment. Un argument que no podem corroborar en cap dels autors d'aquest treball. Pensa que el consentiment sempre ha estat absent de les relacions sexuals. En cap moment nega la violència ni les agressions però posa èmfasis a les experiències dels homes. Per ella es una qüestió difícil de resoldre perquè infringeix absolutament el dret de la presumpció

d'innocència, ja que s'està penalitzant el fet de ser home. Explica que la dona l'empara una llei com la de l'agressió sexual i a vegades es donen casos de situacions injustes. " Son lleis populistes absolutament que després tenen difícil aplicació amb el món judicial i unes greus repercussions cap a les víctimes i cap als homes (Entrevistada 3). En conclusió, creu que és molt difícil provar un fet negatiu i a conseqüència d'això s'està fent un ús indegut d'aquestes lleis.

5.4. Mitigació de desafiaments i contrarestar la desconfiança

Coincidint amb Herranz (2023), els desafiaments que es troben els professionals per a poder contrarestar la declaració és l'estat de *shock* de la víctima, l'estrès post-traumàtic.. Sembla ser que com més proper sigui l'agressor és més probable de que es negui. Pot semblar contradictori si al principi ha sigut consentit però després la víctima pot canviar d'opinió.

La cultura de la qual venim és el problema central de les agressions sexuals, atès que s'espera des dels jutjats i magistrats, que la víctima es posi a cridar o comenci a córrer. Factor que encara és qüestionat a la víctima als judicis orals (Koss, 1985).

5.5. Recomanacions i conclusions

Les recomanacions que van coincidir els tres entrevistats, és la formació. La formació per part de tot el personal que intervé en el procés jurídic. Per poder comprendre a la víctima, per saber com actuar, com col·laborar, assabentar-se de tots els drets que té, conèixer tots els mitjans assistencials (associacions, grups...),... tot acaba sent la formació.

La formació ha d'anar seguit de sensibilització, si hi ha sensibilització trobarem la veritat. L'empatia és un element que ajuda a la víctima a poder sentir-se còmode, amb això trobarem que es pugui obrir i expressar-se lliurement. Se li ha de donar espai i les condicions perquè es pugui obrir i agafar confiança, però sempre tenir precaució.

Pel contrari, la víctima se sent sola, arriba als jutjats, entren a una Sala petita esperant hores i hores, la jutgessa potser ve d'una altra comunitat i no parla el català, no tries l'idioma, etc. No s'intenta fer un vincle amb la víctima, al revés, tothom té pressa per acabar (Entrevistat 2).

6. CONCLUSIONS

En aquest estudi, s'ha investigat la credibilitat de la víctima d'agressió sexual en el context on només tenim el seu testimoni com a única prova de càrrec. Mitjançant la literatura i els estudis realitzats per altres autors i amb l'ajuda d'entrevistes a professionals s'ha pogut extreure les següents conclusions.

Gràcies als canvis legislatius de l'ordenament jurídic espanyol dels darrers anys dona sentit al present treball. Arrel de la primera sentència del cas de "*La Manada*" van sorgir els moviments feministes reclamant un canvi de lleis. Així doncs, els agents polítics van introduir la llei '*solo si es si*' on l'element central és el consentiment. Un element que genera complicacions, atès que la víctima la majoria de vegades es queda en *shock* i no pot gesticular cap paraula. Un fet que avui en dia encara es jutge tant a la societat com

a dins dels jutjats. Així doncs, no s'ha pogut concloure cap conseqüència ni positiva ni negativa de la llei, ja que els procediments penals per a casos d'agressió sexual son lents i duradors, per tant des de que es va aplicar la llei, no s'ha dictat sentència de cap cas.

S'ha evidenciat que en general, els cassos d'agressió sexual es donen en contextos íntims on el presumpte agressor és un conegut o tenen algun tipus de vincle interfamiliar, com a conseqüència, només existeix el testimoni de la víctima com a única prova del delictes. La declaració de la víctima, com diu la jurisprudència espanyola, pot constituir-se com a única prova de càrrec i per tant, rebatre la presumpció d'innocència. Com reiteradament hem posat de manifest, els criteris consolidats a la doctrina jurisprudencial del nostre Tribunal Suprem, són precisament orientatius. Els tres criteris estipulats per el Tribunal son l'absència d'incredibilitat subjectiva de la víctima, la versemblança i la persistència a la incriminació. Un component clau per resoldre les sentències son els informes que realitzen els Equips Tècnics d'Assessorament Jurídic. Ells son els encarregats de duu a terme entrevistes a les víctimes i gràcies els mecanismes que utilitzen obtenen una declaració el més extens i precís possible.

Els informes els fan a partir d'uns criteris (CBCA, SVA), on s'ha de tenir en compte que com major o menor nombre de característiques compleixi el relat de la víctima, no implica major o menor credibilitat. No és amb l'únic que es basen, sinó que analitzen des del moment que la víctima interposa la denuncia, un moment en que pot haver un mal recull de dades, ja que poden ser mal interpretades les paraules de la/el denunciant i/o no en recordar-se de certes coses. Un altre factor important és el temps. Si ha transcorregut molt de temps, és probable que la persona es contradigui, però normalment són contradiccions més perifèriques del relat. Per altre banda, les entrevistes amb les víctimes s'observa el relat, element primordial. Una persona amb un relat lineal que li costa molt moure's de lo establert no és un relat creïble. Un relat creïble hauria de tenir records espontanis, una correcció espontània, detalls de colors, de textures, de sensacions... Quan la víctima activa estratègies dissociatives (certes postures, mirades...) donen a entendre que la vivència va ser traumàtica i la persona va haver d'activar mecanismes de defensa.

Per tal de que aquestes variables es puguin considerar, és primordial saber quines preguntes fer i de quina manera. Una pregunta oberta (què, com, quan) i les preguntes directes son les que contenen els elements de la resposta que es busca per tal de poder treure un **relat lliure** atès que és la clau de la credibilitat.

No s'ha pogut analitzar del tot l'aplicació de la llei "*Solo si es si*" ja que, com m'han comentat els professionals, els processos judicials van tant lents que encara no han percebut canvis que hagi pogut afectar tant als professionals com a les víctimes i presumptes agressors. Només el temps podrà dir si aquesta nova línia, sobre els delictes contra la llibertat sexual es pot considerar o no consolidada.

Una millora important en el procés d'avaluació de la credibilitat de les víctimes d'agressió sexual seria la implementació de **formació** especialitzada per a tots els professionals involucrats en el procediment penal. Ja com ens ha informat els professionals, els jutges

son els que menys estan especialitzats en perspectives de gènere. La formació podria estar centrada en augmentar la sensibilitat i comprensió sobre les respostes traumàtiques de les víctimes, reduint així el risc de victimització secundària i millorant la qualitat de l'avaluació de la credibilitat.

A causa de la dificultat de contacte amb magistrats i juristes no he pogut explorar quina percepció tenen sobre la problemàtica que envolta a la credibilitat. Moltes respostes que em donaven els entrevistats que les qüestions que els hi preguntava era que no era competència seva, sinó del tribunal.

Considero que hauria sigut interessant entrevistar a professionals que formen part de tribunal i agents policials per tal de poder tenir una visió de cada pas que ha de realitzar una víctima d'agressió sexual. Poder estudiar des del moment de la denúncia fins dictar sentència, totes les problemàtiques i implicacions que té la víctima. Però per poder estudiar tots aquests professionals suposa molt més temps. Així doncs, deixo oberta aquesta línia d'investigació per a futurs projectes.

BIBLIOGRAFIA

- Jewkes R, Purna S, Garcia-Moreno C. 2002. "Sexual Violence". En: Krug EG, Etienne L. eds. Informe mundial sobre la violencia y la salud. Organización Mundial de la Salud: Ginebra.
- Álvarez Arranz, M. (2023). La ley del solo sí es sí: la reforma de los delitos contra la libertad sexual.
- Barudy, J. (2000). Violencia agresiva y violencia ideológica en la fenomenología humana. En: Vilches, O. (Ed.) Violencia en la cultura: riesgos y estrategias de intervención. Santiago: Ediciones Sociedad Chilena de Psicología Clínica.
- Buddie, A.M., & Miller, A.G. (2001). Beyond rape myths: a more complex view of perceptions of rape victims. *Sex Roles*, 45, 139-160.
- Calvet, C. C., & Beltrán, A. M. (2021). La respuesta del movimiento feminista a la violencia sexual en el espacio público. La agresión sexual múltiple en las fiestas de San Fermín de 2016 como punto de inflexión. *Anuario del Conflicto Social*, (10).
- Centro de Apoyo a Mujeres Violadas (1985). Carpeta de Información Básica sobre Violencia Sexual. México: CAMVAC.
- Conde, C. R. (2023). Los nuevos tipos cualificados del delito de agresión sexual. *Revista electrónica de ciencia penal y criminología*, (25), 30.
- de Espinosa Ceballos, E. B. M. (2023). La reforma y contrarreforma del delito de agresión sexual. *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, (25-24), 1-36.
- de Santa, I. C. D. A., & de Tenerife, C. Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual, (Ley del solo sí es sí): análisis jurídico de la rebaja de las penas como consecuencia del nuevo tipo penal de agresión sexual.
- Departament de Justícia. Equip d'Assessorament Tècnic Penal. Recuperat de: https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/justicia_juvenil/funcions/assessorament_tecnic/
- Fundamento de Derecho Segundo. Punto 1. Recogiendo lo establecido en la Sentencia del mismo Tribunal 597/2021, de 6 de julio de 2021.
- Gama, R. (2020). Prueba y perspectiva de género. Un comentario crítico. *Quaestio facti*. *Revista internacional sobre razonamiento probatorio*, (1), 285-298.
- Godoy, V., & Higuera, L. (2005). El análisis de contenido basado en criterios (CBCA) en la evaluación de la credibilidad del testimonio.
- Herranz Martínez, A. (2023) La declaración de la víctima de violencia de género como única prueba de cargo.

- Jaimes Paez, M. V. (2022). Reforma de los delitos sexuales en el Proyecto de Ley Orgánica de garantía integral de la libertad sexual.
- Juárez López, J. R., Mateu Vidal, A., & Sala Berga, E. (2012). Criteris d'avaluació de la credibilitat en les denúncies de violència de gènere.
- Koss, M. P. (1985). The hidden rape victim: Personality, attitudinal, and situational characteristics. *Psychology of women quarterly*, 9(2), 193-212.
- Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.
- Ley Orgánica 10/2022, de 6 de setembre, de garantía integral de la libertad sexual.
- Ley Orgánica 4/2023, de 27 de abril, para la modificación de la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal, en los delitos contra la libertad sexual, la Ley de Enjuiciamiento Criminal y la Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores.
- Lynch, M. J., & Groves, W. B. (2020). In defense of comparative criminology: A critique of general theory and the rational man. In *The legacy of anomie theory* (pp. 367-392). Routledge.
- Manzanero, A. L., & Muñoz, J. M. (2011). La prueba pericial psicológica sobre la credibilidad del testimonio: Reflexiones psico-legales.
- Monje, A. G. (2020). La declaración de la víctima de violencia de género como única prueba de cargo: últimas tendencias jurisprudenciales en España. *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, 6(3), 1627-1660.
- Organización Mundial de la Salud (2011). Violencia contra la mujer: violencia de pareja y violencia sexual contra la mujer. Nota descriptiva N°. 239. Actualización de septiembre de 2011. Ginebra: Organización Mundial de la Salud.
- Pereda Calvo, L. (2023). Área sexual y afectiva en agresores sexuales.
- Rojas Valera, E. D. L. M., & Terán Rojas, R. A. (2023). La protección del derecho a la vida de las mujeres y la creación del delito de feminicidio en la legislación peruana.
- Ruby, C.L. y Brigham, J.C. (1997). The usefulness of the criteria-based content analysis technique in distinguishing between truthful and fabricated allegations: a critical review. *Psychology, Public Policy, and Law*, 3, 705-737
- Ruiz, Ramirez J. (2019). El testimonio de quien afirma ser víctima desde la perspectiva de género. Seminarios Grupo Filosofía del Derecho, UdG. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=8YWSNbjF4cw&t=390s>
- Sánchez, M. R., & Megías, J. L. (2009). Agresiones sexuales en población universitaria: El papel del alcohol y de los mitos sobre la violación. *International Journal of Psychological Research*, 2(1), 44-53.

- Serra, Perelló, L. "Amb la sentència del cas de La Manada hi haurà un abans i un després.". TV3. 2019. Recuperat de: <https://www.ccma.cat/3cat/laia-serra-amb-la-sentencia-del-cas-de-la-manada-hi-haura-un-abans-i-un-despres/video/5875859/>
- Steller, M. (1989). Recent developments in statement analysis. En J.C. Yuille (Ed.), *Credibility assessment* (pp. 135-154). Dordrecht, Países Bajos: Kluwer.
- STS 282/2018, de 13 de junio. ROJ: STS 2182/2018 - ECLI:ES:TS:2018:2182
- Trujano, P., & Raich, M. (2000). Variables socioculturales en la atribución de culpa a las víctimas de violación. *Psicothema*, 12, 223-228.
- United Nations. (2015). *The World's Women 2015: Executive summary*. Recuperado de https://unstats.un.org/unsd/gender/downloads/worldswomen2015_report.pdf
- Vasilescu, C. (2020). *L'execució de mesures penals alternatives amb perspectiva de gènere: anàlisi i recull de bones pràctiques amb dones penades*.
- Vázquez, J. A. R. (2023). Algunos problemas conceptuales y epistemológicos de la definición del consentimiento sexual en la llamada ley de «solo sí es sí». *Teoría & Derecho. Revista de pensamiento jurídico*, (34), 282-297.
- Viñuelas, É. G. (2022). El cuerpo evidenciado: las agresiones sexuales en el contexto judicial. *RELIES: Revista del Laboratorio Iberoamericano para el Estudio Sociohistórico de las Sexualidades*, (8), 56-70.

Annex 1: Consentiment informat

Consentimiento Informado

Estimado participante,

Soy una estudiante de que estoy desarrollando mi Trabajo Final de Grado sobre con el objetivo de conocer la visión de un perito, para ello pretendo realizar la siguiente entrevista.

En caso de que desees colaborar en esta investigación de modo voluntario, se entiende que los datos personales que aportes, así como los resultados que se obtengan, se utilizarán estrictamente con fines académicos y de ningún modo se harán públicos, manteniendo así la confidencialidad y el anonimato de la persona informante.

Agradezco tu participación en la realización de esta investigación.

Yo (nombre del participante)..... expreso mi deseo, de participar en la realización de dicha investigación.

Firma:

Fecha:

Yo me comprometo a guardar la confidencialidad y anonimato de la información facilitada por la persona informante.

Firma:

Fecha:

Annex 2: Guió per les entrevistes.

1. Exemple de casos que es troba

Podeu proporcionar una descripció general dels casos d'agressió sexual que esteu portant i us esteu trobant actualment?

Quin es el cas (algun que recordi) que hagi portat i que hagi sigut complicat, que li hagi portat molta feina. Quins factors van ser claus?

Quins detalls específics té sobre la presumpta agressió sexual?

Quina és la relació entre la víctima i el presumpte agressor?

Hi ha testimonis o proves físiques rellevants que donen suport a les afirmacions de la víctima?

2. Avaluació de la Credibilitat de la Víctima

2.1. Factors i elements de la credibilitat

- Quins factors considereu rellevants en determinar la credibilitat d'una víctima d'agressió sexual?
- Quins protocols o metodologies segueixen per garantir una avaluació objectiva de la credibilitat del testimoniatge d'una víctima?
- Com podria afectar el biaix de gènere o qualsevol altre prejudici a l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual i com l'abordaria?
- Quin paper tenen els factors contextuais, com ara el trauma o l'estrès, en la credibilitat del testimoniatge d'una víctima d'agressió sexual?
- Quina és la vostra opinió sobre la corroboració de la informació proporcionada per una víctima d'agressió sexual i com afecta això l'avaluació de la seva credibilitat?
- Col·laboraria amb altres professionals, com psicòlegs forenses o treballadors socials, en l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual? En cas afirmatiu, expliqueu com.

2.2. Discrepàncies i limitacions

- Com manejaria les discrepàncies en el testimoni d'una víctima d'agressió sexual quan estan relacionades amb la memòria o la percepció de l'esdeveniment?
- Com avaluaria la fiabilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual en casos on hi ha evidència física o forense limitada o absent?
- Com aborda l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual en casos on hi ha una discrepància significativa entre el relat de la víctima i l'evidència física o forense?

2.3. Consideracions de la víctima

- Quines mesures prendria per protegir la privadesa i la confidencialitat de la víctima durant el procés d'avaluació del seu testimoniatge?

- Quins recursos o suports addicionals oferiríeu a una víctima d'agressió sexual durant el procés d'avaluació del vostre testimoniatge?
- Com abordaríeu les preocupacions d'una víctima d'agressió sexual sobre possibles repercussions o represàlies en proporcionar el vostre testimoniatge?
- Quines mesures prendríem per evitar la revictimització d'una persona que ha estat víctima d'agressió sexual?

2.4. Factors socioculturals

- Com considereu que la dinàmica de poder entre l'agressor i la víctima influeix en la credibilitat del testimoniatge en casos d'agressió sexual?
- Quina és la vostra opinió sobre la rellevància dels factors socioculturals, com el gènere, la classe social o l'ètnia, en l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual?
- Com avalua la influència dels estereotips de gènere en la percepció de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual per part dels investigadors, professionals del dret i la societat en general?

2.4. Formació-capacitació

- Quin paper té l'experiència i la formació en l'avaluació de la credibilitat del testimoniatge d'una víctima d'agressió sexual?
- Quina capacitació o actualització professional considera necessària per mantenir-se al dia a les millors pràctiques per avaluar la credibilitat del testimoni de víctimes d'agressió sexual?

2.5. Valoració de la metodologia utilitzada

- Quina és la vostra opinió sobre l'ús d'entrevistes forenses especialitzades en l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual?
- Quina és la vostra opinió sobre l'ús d'anàlisi de comportament per avaluar la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual i quines consideracions tindria en compte en aplicar-lo?
- Com gestionaríeu el procés d'entrevista amb una víctima d'agressió sexual per maximitzar la qualitat i la fiabilitat de la informació obtinguda?
- Quines són les vostres recomanacions per millorar els procediments d'avaluació de la credibilitat del testimoni de les víctimes d'agressió sexual al sistema judicial?

3. El consentiment

Què és el consentiment en el context de l'agressió sexual i com s'aplica a la llei?

Quins factors poden complicar la determinació del consentiment en casos d'agressió sexual?

Quins factors poden complicar la determinació del consentiment en casos d'agressió sexual?

Com s'aborda el tema del consentiment al sistema legal?

Quins són els mites comuns que envolten el tema del consentiment en casos d'agressió sexual?

4. Mitigació de desafiaments i contrarestar la desconfiança

Quins desafiaments solen sorgir en intentar establir la credibilitat de la víctima en casos d'agressió sexual?

Com aborda la defensa la possible desconfiança envers la víctima per part del jurat o la societat?

Hi ha estratègies específiques per contrarestar els prejudicis o estereotips que puguin influir en la percepció de la credibilitat de la víctima?

Quin és el tipus de vicitmització que pateixen les víctimes d'agressió sexual dins del sistema penal?

Quins són alguns dels reptes específics que enfronten les víctimes d'agressió sexual dins dels jutjats?

Va haver-hi molt de canvi a l'hora de jutjar amb el canvi de la Llei solo si es sí? En cas afirmatiu; quines problemàtiques/avantatges es va trobar?

5. Recomanacions i Conclusions

Basat en la vostra experiència, quins consells donaria a altres advocats que estiguin treballant en casos d'agressió sexual per avaluar i donar suport a la credibilitat de la víctima?

Hi ha alguna legislació o precedent legal rellevant que pugui afectar l'avaluació de la credibilitat de la víctima en casos d'agressió sexual?

Teniu alguna recomanació general per millorar el sistema legal en termes de maneig de casos d'agressió sexual i suport a les víctimes?

Quin paper juga la formació i la sensibilització d'aquests temes al personal jurídic?

Creus que la perspectiva de gènere influeix en les decisions i pràctiques dels advocats? Com?

Annex 3: Transcripcions entrevistes

Entrevista 1: Pèrit de l'Equip Tècnic dels jutjats de Girona

Entrevistador: Podeu proporcionar una descripció general dels casos d'agressió sexual que esteu portant i us esteu trobant actualment?

Pèrit: Nosaltres veiem tant agressions sexuals a majors d'edat com a menors d'edat. L'institut de medicina legal és qui s'encarrega dels casos de majors d'edat. La prevalença és major en noies, però sobretot ens trobem casos que venen a explicar els fets succeïts quan eren menors d'edat i posen la denúncia en el moment en què són adultes. Després, també ens trobem molt amb agressions sexuals en el context lúdic, de discoteques (per part de coneguts, amics...) amb consum de tòxics. L'afectació que hi ha a l'àmbit cognitiu limita els professionals a fer l'anàlisi del testimoni.

Entrevistador: Quin és el cas (algun que recordi) que hagi portat i que hagi sigut complicat, que li hagi portat molta feina. Quins factors van ser claus?

Pèrit: Els casos de consum de tòxics, en especial, porten més feina perquè el tipus de relat que ens dona la víctima és molt breu, gairebé no hi ha records, apareix en forma de *flashback*, no tenim tota una seqüència (que és el que als professionals ens interessa per fer un anàlisi del testimoni complet). Llavors el que acostumem a dir és que no tenim elements suficients en el relat per a valorar la seva credibilitat i ens centrem en l'afectació posterior i en el moment en què nosaltres els veiem per poder recolzar una mica el tema de la credibilitat.

Entrevistador: Quina és la relació entre la víctima i el presumpte agressor?

Pèrit: normalment sol ser intrafamiliar i molts cops acostuma a ser la nova parella de la mare, o el pare, avis o tiets... i amics. No és tant la creença que hi ha fora que es diu que és un desconegut, sinó que acostuma a ser tot el contrari.

Entrevistador: Hi ha testimonis o proves físiques rellevants que donen suport a les afirmacions de la víctima?

Pèrit: poques vegades. Aquestes noies quan venen a declarar coses que els ha passat amb 14 anys i ara en tenen 24 i venen perquè han pogut posar-li consciència a les coses i han fet un tractament terapèutic... passen tants anys que gairebé és impossible, a part del que estan demanant molt ara que és demanar una quantificació de les seqüeles (i aquí entra en joc el paper del metge forense). Poques vegades hi ha prova física que pugui contrastar amb la declaració de la víctima, moltes vegades només tenim la declaració de la víctima.

Entrevistador: Quins factors considereu rellevants en determinar la credibilitat d'una víctima d'agressió sexual?

Pèrit: tot això està estudiat. Hi ha guies que estableixen un llistat de criteris, com el CBCA, SVA, i el GEA5 que al final busquen biaixos com: producció no estructurada, detalls inusuals, detalls estranys, reproducció de converses... Hi ha certes característiques que, depenen de si apareixen ajuden a determinar un relat com a compatible amb uns fets

viscuts, que als jutges no els agrada que parlem nosaltres de credibilitat, perquè al final és la seva tasca. Parlem de compatibilitat. No ens basem només en això, ja que a vegades només hi ha dos criteris, però per com és la declaració ja es veu que no és compatible. I de la mateixa manera, hi ha casos que compleixen amb cinc o sis criteris i el seu relat és creïble. Major nombre de característiques no implica major o menor credibilitat. A part d'això, s'analitza si hi ha hagut suggestió, algun tipus de pressió... Bàsicament, si hi hagut altres coses del context de la revelació que hagin pogut influenciar o no aquest relat.

Entrevistador: *Com podria afectar el biaix de gènere o qualsevol altre prejudici a l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual i com l'abordaria?*

Pèrit: Per experiència personal intentes no contaminar-te (per exemple: llegeixes atestats policials però el necessari només) per intentar anar al judici el més neutre possible. Com més verge entris a fer l'exploració i a la presa de declaració per fer l'anàlisi del testimoni, millor. Bàsicament, jo utilitzo això: saber el bàsic per poder fer l'entrevista i poca cosa més. On es pot trobar més, en judici oral hi ha preguntes per part dels advocats, fiscals o jutges que cadascú té la seva creença pròpia i és molt difícil de treballar-ho. Però el fet de ser dona, d'acord amb la meva experiència no ha perjudicat mai.

Entrevistador: *Quin paper tenen els factors contextuais, com ara el trauma o l'estrès, en la credibilitat del testimoni d'una víctima?*

Pèrit: un paper molt important. Cada vegada més, els jutges i el sistema judicial no ens demana que avaluem la credibilitat del testimoni com a tal sinó que volen que parlem de fiabilitat en el relat més enllà de la pròpia credibilitat del testimoni en l'àmbit psicològic. Doncs el trauma, si tu pots valorar seqüeles, afectació, si està fent un seguiment terapèutic, persones de l'entorn que ho puguin acreditar... és el que ens ajuda a nosaltres a donar un reforç a aquesta part perquè si no és la paraula d'un contra l'altre.

Entrevistador: *Col·laboraria amb altres professionals, com psicòlegs forenses o treballadors socials, en l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual? En cas afirmatiu, expliqueu com.*

Pèrit: De fet, els equips majoritàriament estan formats per psicòlegs i treballadors socials. Hi ha casos extremadament complicats en què ja es demana explícitament que siguin dos psicòlegs els que avaluïn el cas, però la idea és que s'ha de treballar de forma multidisciplinària. La majoria de casos que estic fent jo ara són en col·laboració amb la treballadora social i amb el metge forense. Inclús externament, si hem de fer col·laboració amb qui hagi portat a la persona fora, tant sigui educador social, integrador social...

Entrevistador: *Com abordaria les discrepàncies en el testimoni d'una víctima d'agressió sexual quan estan relacionades amb la memòria o la percepció del fet delictiu?*

Pèrit: molts cops depèn de l'edat de la persona i de com s'hagi recollit la denúncia. Per exemple: quan denuncien a la policia, els policies que recullen la denúncia molts cops

escriuen coses que la víctima no s'ha expressat bé i s'ha malentès, i llavors clar, la víctima quan torna a declarar ja aclareix que ells no volien dir allò o que la van entendre malament... Llavors, molts cops passa això, que hi ha un mal recull des del principi. Després, de l'edat: si ha transcorregut molt de temps, és probable que la persona es contradigui, però normalment si són contradiccions més perifèriques del relat molts cops pot no recordar-se, per això el més important és el que és central. És a dir, elements com si hi va haver penetració anal, vaginal, introducció d'objectes... Bàsicament, analitzem tota la informació que tenim, i d'això valorem el context.

Entrevistador: Com avaluaria la fiabilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual en casos on hi ha evidència física o forense limitada o absent?

Pèrit: Són la majoria de casos que tenim. Ho valorem amb el testimoni i amb l'afectació. No tenim altres tècniques. Encara que hi hagués seqüeles físiques, no són competència nostra, d'això s'encarrega el metge forense.

Entrevistador: Com aborda l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual en casos on hi ha una discrepància significativa entre el relat de la víctima i l'evidència física o forense?

Pèrit: Poques vegades a l'expedient judicial ens diu si hi ha hagut lesions, si hi ha mostres d'esperma... A vegades et pots trobar que durant el judici oral et treguin proves que no sabies que s'havien practicat. Jo no m'hi he trobat com que, molt poques vegades hi ha proves físiques i les vegades que hi ha, acostuma a encaixar tot. En el cas que m'hi trobés, avaluaria què ha passat durant aquell període de temps.

Entrevistador: Quines mesures prendria per protegir la privadesa i la confidencialitat de la víctima durant el procés d'avaluació del seu testimoni?

Pèrit: n'hi ha poques perquè l'investigat té dret a estar present perquè és el seu dret a defensa. Es defineix per la llei, no és alguna cosa que decidim nosaltres. No obstant això, en certs casos, encara que l'acusat té dret a escoltar el testimoni de la presumpte víctima, potser la víctima ho fa per videoconferència, o ho fa en una habitació separada... però la persona queda exposada i no hi ha res que nosaltres hi puguem fer.

Entrevistador: Quins recursos o suports addicionals oferiríeu a una víctima d'agressió sexual durant el procés d'avaluació del vostre testimoni?

Pèrit: Això en víctimes que són menors d'edat o persones vulnerables està més cuidat perquè es fa la prova pre-constituïda. En menors d'edat no és així, llavors a nosaltres quan ens venen adults el que podem fer és que la persona es senti el més recolzada possible, que se senti escoltada, de preguntar les coses de certa manera...

Entrevistador: Quines mesures prendries per evitar la revictimització d'una persona que ha estat víctima d'agressió sexual?

Pèrit: Intentar fer les entrevistes a tres persones, és a dir, som tres persones i intentem fer només una entrevista. Hi ha vegades que és impossible i per la quantitat d'informació que necessitem per fer la pericial, n'hem de fer dues, però bàsicament això; intentar fer

el mínim d'entrevistes possible i amb tots els professionals alhora per evitar la revictimització. Pels adults no hi ha prova pre-constituïda per tant, s'hauran d'afrontar a una segona declaració potser dos anys més tard, per tant, s'ha d'intentar donar suport perquè puguin estar amb la xarxa d'acompanyament i que aquest pas sigui el més agradable possible. Tot i això, per com està format el sistema, s'ha avançat bastant, però encara ens falten coses per poder dir que la persona no està revictimitzada.

Entrevistador: Com considereu que la dinàmica de poder entre l'agressor i la víctima influeix en la credibilitat en casos d'agressió sexual?

Pèrit: Sí, bastant, perquè quan són casos interfamiliars o amb persones conegudes son mes crònics, aquest abús de poder i aquesta confiança això fa que es qüestioni a la víctima del perquè no ho ha dit abans. Sembla que si és una persona desconeguda és més evident.

Entrevistador: Quin paper té l'experiència i la formació en l'avaluació de la credibilitat de la declaració d'una víctima d'agressió sexual?

Pèrit: Bastant. A la carrera no t'ensenyen aquest àmbit. És una responsabilitat el treball que fem i cal formació. S'ha de saber de què parles, has de conèixer la base per fer la anàlisi.

Entrevistador: Quina capacitat o actualització professional considera necessària per mantenir-se al dia a les millors pràctiques per avaluar la credibilitat del testimoni de víctimes d'agressió sexual?

Pèrit: Està pendent, és constant. No només de la credibilitat sinó del teu dia a dia. Hi ha més temes a voltant de la violència que també tenen impacte i has d'estar en formació constant. No perquè vagi canviant perquè el canvi és molt lent però sempre hi ha coses per aprendre per millorar.

Entrevistador: Quina és la vostra opinió sobre l'ús d'entrevistes forenses especialitzades en l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual?

Pèrit: Són entrevistes molt pensades i està molt mercat i tancat. Canviaria més coses dels que fan els jutjats per no revictimitzar a la víctima, per molt format que estiguis, s'ha d'estar revisant constantment, i analitzar les teves pròpies preguntes per a veure què fas malament. Penso que els nostres equips estant ben formats.

Entrevistador: Quines són les vostres recomanacions per millorar els procediments d'avaluació

Pèrit: Sobretot que la dilatació en aquests procediments. En un adult que la fem venir després d'un any d'haver declarat per tornar a remoure, no és bo per ell/a i s'hauria de canviar.

Entrevistador: Què és el consentiment en el context de l'agressió sexual i com s'aplica a la llei?

Pèrit: El que costa molt que entenguin les entitats judicials és que si no dius que no, és que sí. Constantment ens trobem amb noies que dins d'una parella consentida hi ha hagut moments en la relació en què no els hi ha vingut de gust i la relació ha seguit, com no he dit res, és que sí. Actualment, la llei demana que hagi de dir que sí. Però hi ha molts fiscals que pregunten: però vas dir que no? Et vas negar? La persona que està en *shock* en aquell moment, és incapaç de dir que no, no dir res vol dir que no. Per molt que s'hagi fet la reforma la realitat hi ha molts estereotips i estigmes i la creença continua sent la mateixa: la negativa és dir que no per part de la persona.

Entrevistador: *Quins factors poden dificultar la determinació del consentiment en casos d'agressió sexual?*

Pèrit: L'estat de *shock*, el tipus de relació que tinguis amb l'agressor (com més proper sigui és més probable que no digui no).

Entrevistador: *Quins són els mites comuns que envolten el tema del consentiment en casos d'agressió sexual?*

Pèrit: La cultura de la qual venim. La víctima que es troba en una agressió sexual s'ha de posar a cridar com una boja i s'ha d'assabentar tothom.

Entrevistador: *Quins desafiaments solen sorgir en intentar establir la credibilitat de la víctima en casos d'agressió sexual?*

Pèrit: Alguna contradicció que costi més de justificar. Hi ha casos que són claríssim.

Entrevistador: *Com aborda la defensa la possible desconfiança envers la víctima per part del jurat o la societat?*

Pèrit: Qualsevol mínima contradicció, l'advocat anirà a buscar l'absolució de l'investigat. A la víctima se li qüestiona tot, si plora, si riu, etc.

Entrevistador: *Va haver-hi molt de canvi a l'hora de jutjar després de l'aprovació de la Ley solo si es si?*

Pèrit: encara no s'ha vist canvi. No ens hem trobat cap judici d'aquests, ja que com es dilata tant amb el temps. Però tenim més cura a l'hora de fer els informes.

Entrevistador: *Basat en la vostra experiència, quins consells donaria a altres perits que estiguin treballant en casos d'agressió sexual per avaluar i donar suport a la credibilitat de la víctima?*

Pèrit: Que es formin. No només són els equips tècnics que fem els atestats de la credibilitat els que ens hem de formar sinó ells també, jutges, fiscals... per comprendre a la víctima, com hem d'actuar, com ens la podem trobar... la formació ha de ser per tots els que han d'intervenir en el procés judicial.

Entrevistador: *Creus que la perspectiva de gènere influeix en les decisions i pràctiques dels advocats? Com?*

Pèrit: No influeix en el professional com la víctima com se sent millor si amb un home o una dona.

Entrevista 2: Psicòleg de l'Equip d'Assessorament Tècnic Penal als jutjats de Girona

Entrevistador: *Podeu proporcionar una descripció general dels casos d'agressió sexual que esteu portant i us esteu trobant actualment?*

Psicòleg: On joestic és l'equip d'assessorament tècnic penal, bàsicament toquem temes de menor. Fins al gener també portàvem casos d'adults però aquesta competència se'n va a l'IMELEC (Institut de Medicina Legal). Ells son els que ara estan portant els casos d'adults. Veiem sobretot abusos sexuals infantils (principalment a nenes) i alguns casos de *grooming*, que suposo que amb el temps creixeran.

Entrevistador: *Quin és el cas (algun que recordi) que hagi portat i que hagi sigut complicat, que li hagi portat molta feina. Quins factors van ser claus?*

Psicòleg: La complicació per mi és que el meu informe reflecteixi o ajudi a qui ha de decidir sobre el què va passar (nosaltres fem anàlisis del relat i de la personalitat). Sobretot em costen els casos en que jo no puc ser conclusiu del tot, degut a que les personalitats de les víctimes hi ha algun trastorn del tipus CLUSTER-B (narcisisme, límit, antisocial...). En casos en que et trobes un trastorn límit important, a l'hora d'estudiar com pensen aquestes persones i com es relacionen, hi ha dos elements a tenir en compte: els elements que componen aquesta personalitat et posen en risc de patir agressions i abusos però alhora quan no has estat víctima d'un abús o agressió, has fet una interpretació de la realitat com a tal i una característica d'aquestes persones és que "lo que piensan y lo que sienten es lo mismo". Aquesta capacitat de discriminar entre el que jo penso i el que ha pogut passar, no existeix.

Entrevistador: *Quina és la relació entre la víctima i el presumpte agressor?*

Psicòleg: La majoria tenen algun tipus de relació de base. El 70% dels casos és de persones conegudes, sobretot en l'àmbit intrafamiliar.

Entrevistador: *Hi ha testimonis o proves físiques rellevants que donen suport a les afirmacions de la víctima?*

Psicòleg: En casos en que hi ha proves de semen, per exemple, ja gairebé ni fa falta la anàlisi del psicòleg però aquests casos son la minoria, ja que, en gairebé tots els casos no es disposa de proves.

Entrevistador: *Quins factors considereu rellevants en determinar la credibilitat d'una víctima d'agressió sexual?*

Psicòleg: en l'àmbit de la credibilitat, el CBCA és clau i es basa en un anàlisi del contingut del relat què originàriament només és per menors, en l'àmbit adults es fa el GATBIH (un protocol d'anàlisi del testimoni de VIGE, que inclou sexual però no és exclusivament sexual). Dins d'això hi ha un cert anàlisi de la credibilitat, dels continguts del

testimoniatge. Dins la CBCA hi ha coses que son típiques d'un abús sexual de menors però n'hi ha altres que no; per exemple, una persona amb un relat lineal que li costa molt moure's de lo establert, és mala senyal. Bàsicament, has de veure quins elements tens per veure si hi ha un relat construït. Un relat creïble hauria de tenir records espontanis, una correcció espontània, detalls de colors, de textures, de sensacions... has d'anar sumant varies coses. En temes infantil es veu més clar perquè si et donen una versió d'un relat que ells no podien haver vist si no és per una exposició sexual, com per exemple una erecció, és més fàcil de determinar.

Entrevistador: Com podria afectar el biaix de gènere o qualsevol altre prejudici a l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual i com l'abordaria?

Psicòleg: molt bona pregunta a un psicòleg masculí. Nosaltres primer, hem d'intentar no tenir biaixos, però és evident que els tenim. Jo diria que, a nivell tècnic és molt important tenir clar la perillositat d'un biaix de gènere com un biaix de confirmació. Tant perillós es confirmar que una víctima és víctima com confirmar que el món està ple de falses víctimes. El biaix de gènere jo l'entenc com la incapacitat d'un home de comprendre la experiència subjectiva d'una víctima dona. Nosaltres després d'analitzar el relat anem a la sala del costat per parlar amb el Jutge per veure les preguntes que té la defensa. La defensa farà preguntes per desgastar el testimoni, per fer-lo entrar en contradicció... i generar dubte sobre el què esta dient. Bàsicament, destruir la credibilitat del testimoni. Doncs, entens que farà preguntes que tu no vols fer. Doncs a vegades, jo m'he trobat que el Fiscal (que és el que persegueix el delicte) fa preguntes d'aquest tipus. Jo crec que es tracta més d'un desconeixement del sistema psicològic que no pas d'un biaix de gènere. De fet, els jutges que son els que menys coneixement tenen perspectiva de gènere, moltes vegades ens trobem que ens diuen que no qüestionaran a la víctima, perquè per això ja estan els advocats, i que ells es basaran tan sols en provar la culpabilitat. És molt important la formació de les persones.

Entrevistador: Quin paper tenen els factors contextuels, com ara el trauma o l'estrès, en la credibilitat del testimoniatge?

Psicòleg: un paper molt important, perquè si es tracta d'una afectació traumàtica que activa les estratègies dissociatives, quan després vens amb nosaltres i volem saber el relat, ens podem trobar que s'activi la dissociació. Subclínacament es veuen postures corporals, mirades... que donen a entendre que la vivència va ser trauman i la persona va haver d'activar mecanismes de defensa tals com la dissociació. Serà fiducial obtenir detalls. Així doncs, en ocasions dificulta i en ocasions ajuda a fomentar la credibilitat.

Entrevistador: Col·laboraria amb altres professionals, com psicòlegs forenses o treballadors socials, en l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual? En cas afirmatiu, expliqueu com.

Psicòleg: la feina que fem és a duo. També es pot fer sol però generalment es fa a duos. El psicòleg s'ha de mullar sobre la credibilitat i l'afectació psicològica i el treballador social s'ha de mullar sobre la vulnerabilitat social, el dany social de l'afectació... Els dos

col·legis van firmar un acord per delimitar competències. Històricament, ambdós feien una mica de tot, però en principi, el psicòleg fa anàlisis de testimoni i el treballador social fa danys socials. Fem un informe firmat conjuntament, però cadascú sobre les seves àrees.

Entrevistador: *Com abordes o valores les discrepàncies en el testimoni d'una víctima d'agressió sexual quan estan relacionades amb la memòria o la percepció de fet delictiu?*

Psicòleg: jo i inclòs els jutges saben que un testimoni diuen una cosa i un altre dia diuen una altra cosa no es necessàriament un indicador perfecte sinó que la memòria es imprecisa i depèn del dia s'activa més o menys, inclòs la correcció espontània es algo plausible. SVA és que apart de mirar el relat has de mirar tota la denuncia i el context, amb aquesta mirada més amplia pot haver declaracions diverses. Nosaltres el que mirem sobretot és la 'revelació' perquè el procés de revelació és indicatiu de la credibilitat. Les preguntes tenen un paper important. Una pregunta oberta (què com quan) i les preguntes directes contenen l'element de la resposta. Amb persones amb alt estres, tenen la pressió de l'expectativa de resposta.. aquestes variables entren i fan que la revelació pugui ser una i després sigui una altra. Nosaltres mirem fins quin punt esta tocada la 'revelació'. La 'revelació' no ens importa què va dir en un primer moment i després la revelació sigui una altra, ja que la víctima la fa com pot sinó, ens importa com es va treure, quines preguntes van fer, com les van fer, etc.

Entrevistador: *Com avaluaria la fiabilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual en casos on no hi ha evidències físiques o forenses?*

Psicòleg: Primer fem anàlisis del relat i si veiem coses de memòria episòdica ho diem, si veiem que son coses apreses de memòria semàntica (què sabem del mon) hem de veure qui ho esta dient (un nen, un adult, etc) la significació, la fiabilitat... tot això té relació. La fiabilitat del testimoni, des dels jutjats volen que sigui amplia, i per tant, la contrastem amb coordinacions, es a dir, el que tu veus ho contrastes amb el psicòleg o terapeuta del CIAT, dels serveis socials, tota la xarxa assistencial per donar fiabilitat al teu anàlisis.

Entrevistador: *Quines mesures prendria per protegir la privadesa i la confidencialitat de la víctima durant el procés d'avaluació de la seva declaració?*

Psicòleg: El tema està en legalment l'acusat té uns drets, que son per exemple, escoltar què és diu d'ell. Llavors la prova pre-constituïda (fer una declaració que serveixi pel dia del judici) quan l'esta fent la víctima, alhora l'esta escoltant l'acusat. Fa poc vam tenir una noia que per errors del sistema es va assabentar de que l'escoltaria el seu investigat i ella no només no ho entenia, sinó que suposava un estres afegit brutal, igualment que ella no l'estigués veient ni escoltant. Aquestes variables jo no puc fer res, el jutge diu que aquest es el dret i s'ha de fer així. Des del meu àmbit no sé com ho podria fer.

Entrevistador: *Quines mesures prendries per evitar la revictimització d'una persona que ha estat víctima d'agressió sexual?*

Psicòleg: Quan s'ha de realitzar la prova pre-constituïda se'ns cita al Palau i el investigat al lloc de la denuncia això ha de ser així, i si algú no ho fa i provoca que la avaluada s'hagi

de confrontar amb l'investigat, això hauria d'estar castigadíssim. Ho evitaria agilitzant el procés, al final en un procés de recuperació nosaltres som el '*activador malo*', perquè nosaltres fem una exploració, una declaració i al cap de tres mesos et tornem a cridar per fer una entrevista sense càmeres per fer una exploració, aquests temps s'haurien de reduir. Des del moment de la denuncia fins a l'exploració hauria d'haver un temps estipulat en funció de l'edat que tens.

Entrevistador: *Com considereu que la dinàmica de poder entre l'agressor i la víctima influeix en la credibilitat del testimoni en casos d'agressió sexual?*

Psicòleg: El fet de qui hi hagi una relació de poder el que provoca son danys, primer que la revelació haurà de superar la por de destruir una part del sistema familiar, que això es una por bastant insalvable. El que farà, i jo ho observo bastant a diari, es que des de que la víctima va interposar la denuncia té la família dividida. Això és una relació de poder, i per tant un dany social, perquè deixes de tenir la teva xarxa de suport. No efecte a la teva credibilitat, hi ha gent que no et creu del sistema social. Depèn de com, hi ha casos que hagi passat això es un argument a descartar la hipòtesis de la motivació espúria (construir un relat en contra d'algú), nosaltres hem de descartar això. Si hi ha un dany social / familiar això ajuda a vegades a descartar la motivació espúria.

Entrevistador: *Quin paper té l'experiència i la formació en l'avaluació de la credibilitat de la declaració d'una víctima d'agressió sexual?*

Psicòleg: Es imprescindible tenir un acompanyament més que res, perquè hi ha la guia de com treure un relat lliure ja que un relat lliure es la clau de la credibilitat. La credibilitat no està tant amb la persona sinó com tu avalues. El relat lliure s'ha d'entrenar perquè intuïtivament tu allà faràs cagades i faràs preguntes directes, donaràs a entendre coses, generaràs unes expectatives diferents a les que vols transmetre... Jo llegeixo l'atestat i a l'entrevista voldré que surti les coses que estan escrites al atestat, per tant faré un relat lliure perquè m'expliqui el que va dir en el seu moment. Això es molt complicat, has d'intentar explotar perquè ells et donin informació del que va denunciar potser, fa un any.

Entrevistador: *Com gestionàrieu el procés d'entrevista amb una víctima d'agressió sexual per maximitzar la qualitat i la fiabilitat de la informació obtinguda?*

Psicòleg: L'acollida es bàsica. La gent arriba citats pel jutjats i en poc temps hem de fer dos coses (15-20min): saber si hi ha un dèficit intel·lectual, de memòria, d'atenció... per dir si es competent per declarar o saber la dispensa a declarar. La dispensa a declarar es quan no declares per els següents motius, tots tenim el dret a NO declarar en contra el nostre marit o dona, ni el segon grau de consanguinitat, els menors per sota de 12 anys es considera que no tenen la capacitat madurativa suficient per entendre el sentit de la dispensa de declarar, a partir de 12 hi ha dubtes, aquí es quan entrem nosaltres.

I per l'altre banda hem de fer RAPOD que vol dir vincle. Aquets 15 minuts has de parlar de les coses que li agraden, l'has de fer parlar, l'hi has de fer entendre que estàs allà de bones maneres, que l'ajudaràs i que estàs interessat en ell. Després d'aquests 15 minuts

aneu a la sala d'exploracions. Aquesta sala ja esta decorada perquè sigui acollidora, perquè se sentin comades. Això es el que fa que la qualitat de l'entrevista sigui viable.

Entrevistador: *Què és el consentiment en el context de l'agressió sexual i com s'aplica a la llei?*

Psicòleg: A nosaltres no ens ha canviat res, a nivell judicial potser si.

Entrevistador: *Quin és el tipus de vicitmització que pateixen les víctimes d'agressió sexual dins del sistema penal?*

Psicòleg: Pot ser que la víctima es trobi amb el investigat als jutjats, com ha passat i això no hauria de ser. Les víctimes arriben al jutjat, entren a una sala petita, com un despatx, una jutgessa que ve de Màlaga que no parla català, no tries mai el teu idioma, hi ha el fiscal, una advocada al costat i comença a declarar. Ells no s'hi estan una hora com nosaltres, ni creen cap vincle amb la víctima, tothom que esta a la sala té pressa per acabar. Millor que la teva advocada sigui una mica amiga teva perquè sinó et sents sol/a.

Entrevistador: *Basat en la vostra experiència, quins consells donaria a altres psicòlegs que estiguin treballant en casos d'agressió sexual per avaluar i donar suport a la credibilitat de la víctima?*

Psicòleg: Anar acompanyat, son temes que tu no saps i has de fer una valoració si o si, volen que et mullis, com més compartida sigui la valoració millor. Jo em puc equivocar i tu també però els dos podem trobar un punt mig. Com més capaç de treballar en equip millor, i sobretot ètica, ni menys ni més que tu, a l'hora de treballar ser ètic, fer lo millor possible i no imposar ni anar per endavant de ningú.

Entrevista 3: Advocada especialista en violència de gènere

Entrevistador: *Podeu proporcionar una descripció general dels casos d'agressió sexual que esteu portant i us esteu trobant actualment?*

Advocada: No t'ho puc parlar de casos en concret, per protecció o confidencialitat de dades però si que et puc dir que estic portant temes tant d'advocada de la víctima i advocades víctimes adultes, víctimes menors d'edat i porto també agressors sexuals. Conneixo les dos cares de la moneda.

Entrevistador: *Quina és la relació entre la víctima i el presumpte agressor?*

Advocada: Normalment, els tipus que jo porto son gent de l'entorn familiar. He portat temes els quals no es coneixen de res, però generalment i actualment els que jo porto i conec es donen en l'àmbit entorn familiar o personal. Ara estic portant un tema que es van conèixer aquella nit a la discoteca. No es un entorn familiar però es un entorn conegut, no es lo 'típic de vaig per carrer i em violen'.

Entrevistador: *Hi ha testimonis o proves físiques rellevants que donen suport a les afirmacions de la víctima?*

Advocada: Avui en dia com a canviat la llei no et puc contestar perquè hi ha molts factors com agressions, hi ha moltes variants.

Entrevistador: Quins són els factors clau que es considera quan avalua la credibilitat d'una víctima d'agressió sexual?

Advocada: Et dic el que et diu el tribunal suprem. La doctrina del tribunal suprem es la següent. Amb els casos d'agressió sexual la declaració de la víctima pot constituir com a prova de càrrec suficient per avalar la presumpció constitucional i d'innocència que te qualsevol acusat. Ha de complir 3 requisits: Absència d'incredibilitat subjectiva de la víctima, Verossimilitut i Persistència a la incriminació. Quan tu portes un assumpte d'aquestes característiques l'advocat de la defensa sempre intenta senyalar contradiccions amb la declaració. En canvi, si portes a la víctima, es tot el contrari. Hi ha un error molt comú, es que amb les víctimes menors d'edat s'ha de fer prova preconstituïda que ho realitza els equips psicossocials (equips d'assessorament tècnic penal) aquí es fa una anàlisi de la credibilitat de la víctima de la menor en aquest cas, també es pot fer amb adults, es realitza un dictamen de credibilitat (fan preguntes, etc). El que passa es que hi ha moltes sentències que es passa i es ressolen amb aquest informe de credibilitat, però moltes persones del tribunal suprem diuen que això de valorar la credibilitat de la víctima només ho poden fer única i exclusivament els tribunals, son qui tenen la competència. Això serveix de guia però no vol dir que sigui la guia.

Els tribunals crec que el que valoren per sobre de tot es que hi hagi una persistència en la incriminació, es a dir, si tu no tens un *modus espurio*, no es el mateix que tu posis una denuncia contra algú de la teva família o contra algu que no coneixes de res. Llavors, una agressió sexual pot ser bocal, i no deixar senyals però si que hi ha determinats comportaments, si després hi ha un estres post-traumàtic,... determinades circumstàncies al teu voltant que malgrat no tenir aquestes lesions físiques si que et fan deduir que això ha passat.

Lo més important es la persistència amb la incriminació. Hi ha coses que no es tenen en compte a l'hora de valorar a la víctima, com per exemple les coses que se't obliden perquè ha passat molt de temps, com pot ser el color de la roba.

Entrevistador: Quins factors poden complicar la determinació del consentiment en casos d'agressió sexual?

Advocada: Si per exemple faig d'acusació particular i una noia puja a casa d'un senyor, s'estan petonejant, tot es perfecte i després li diu *"vete, que estoy harto de ti"*, jo et diré que això no li treu credibilitat a la víctima per una raó simple, perquè en el moment que tu dius no és no. Ningú puja a les 5 del matí a casa d'un senyor que no coneix de res, que surts d'una discoteca petonejant-te i no puges allà si no vols tenir relacions sexuals consentides, el que s'està pretenen no es una inversió de la càrrega de la prova que no es pot denunciar la innocència, s'ha de buscar la culpabilitat. Tu no pots provar fets negatius.

Entrevistador: Quina importància té el comportament de la víctima abans, durant i després de delictes?

Advocada: Es depèn de la posició que ocupes. Si tu vas com a advocada de la víctima, no ha de tenir cap mena de rellevància pel sol fet de que si a tu abans volies i en el moment no vols, ja no hi ha consentiment per tant, es agressió sexual. Quan tu se't mort algú hi ha gent que plora i hi ha gent que no, però per això no li pots dir que sent mes o sent menys, doncs això és el mateix.

Jo tinc una sentència molt interessant que justament es feia aquesta valoració, el fet de que la víctima reprengui la seva vida amb normalitat no vol dir que no s'hagi produït el fet, però si ets l'advocat de la defensa, aquest punt serà clau per la defensa del presumpte agressor tot i que, una víctima d'agressió sexual es difícil que es comporti com si no l'hi haguessin fet res. Porto un cas de que el meu client es qui esta processat, on la seva ex parella després d'un any el denuncia, li diu que torni, etc. Aquesta no es una actitud que hagi de tenir una presumpte víctima d'agressió sexual.

Entrevistador: Com considereu que la dinàmica de poder entre l'agressor i la víctima influeix en la credibilitat de la declaració en casos d'agressió sexual?

Advocada: Quan es un tema que passa dins de la família o interfamiliar, normalment es donen aquestes situacions amb els pederastes, la parella d'aquesta persona o el familiar, la mare l'avia... sempre es crea un conflicte de lleialtats, conflicte moral. Qui realment em crec? Ha d'haver-hi unes proves molt contundents perquè la família al primer moment, amb famílies estructurades, es difícil de creure que això estigui passant.

Entrevistador: Com podria afectar el biaix de gènere o qualsevol altre prejudici a l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual i com l'abordaria?

Advocada: No efecte gens, per mi no. No he portat cap home que hagi estat agredit sexualment per una dona. Se que n'hi ha, s'han donat, però jo no els he portat. He portat casos de home a home, o a home a dona, o home a nen/a. Jo no ho he notat.

Entrevistador: Quin paper tenen els factors contextuais, com ara el trauma o l'estrès, en la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual?

Advocada: Es important. Moltes vegades les víctimes es bloquegen i això es difícil de poder reconduir-ho. Es a dir, una víctima va a comissaria i allà explica, després ha d'anar al judici a declarar. Et trobes que la víctima esta tant traumatitzada que es incapaç d'explicar tot el que va passar. Com estem parlant de penes molt elevades de presó i un dels requisits és: la persistència amb la incriminació, aquest factor penso que no esta ben regulat o ben mirat amb la legislació actual. Es veritat que s'estan fent millores però no se l'hi dona temps suficient a la víctima ni l'assistència necessari. Es a dir, tu et trobes una senyora que l'han violat i en aquell moment no pot dir cap paraula i si diu algo només diu les quatre coses que pot recordar a comissaria, quan passa als jutjats diu el mateix però el dia del judici pot ser a passat 1 any o 2, ja ha rebut un tractament psicològic, una assistència.. tot això fa que surtin coses. Els advocats el que fem si portem la defensa, es

aprofitar aquest punt pel fet de que esta ficant coses que en un principi no havia dit. Per tant, no hi ha una persistència amb la incriminació.

Entrevistador: Com s'aborda els cassos d'agressió sexual quan només hi ha la declaració de la víctima com a única prova de càrrec en vers a la presumpció de innocència? Quines problemàtiques legal i/o socials et trobes?

Advocada: T'explico com ho treballo jo. Als judicis ressalto les contradiccions línia per línia i full per full. Que a vegades les contradiccions venen pel que he comentat anteriorment i el tribunal no li dona importància. Has de treure i senyalar aquesta contradicció. El que fem es intentar acreditar que hi ha un modus espuri i intentem acreditar que la corroboració periobjectiva no es suficient per revelar la versió de la víctima i intentem ressaltar totes les contradiccions encara que sigui perquè va dir que anava amb pantalons curts i després diu que anava amb llargs. El tribunal no fa ni cas però s'ha de provar.

Entrevistador: Quines mesures prendria per protegir la privadesa i la confidencialitat de la víctima durant el procés d'avaluació de la seva declaració?

Advocada: Sobretot, no deixar d'accedir a la defensa a les dades personals com el mòbil, el correu electrònic, l'adreça...es innecessari, es poden taxar. Tu pots saber que aquesta persona és qui és, ja que s'identifica davant teu, però no cal les dades. Com a advocada tinc accés a totes les dades d'aquesta persona i evidentment a la persona investigada te accés a totes les dades d'aquesta persona. Em sembla que no es mira lo suficient.

Entrevistador: Quina és la vostra opinió sobre l'ús d'entrevistes forenses especialitzades en l'avaluació de la credibilitat del testimoni d'una víctima d'agressió sexual?

Advocada: Crec que no haurien d'existir. Com valors la credibilitat de la víctima? Es a dir, es cert que hi ha uns criteris però he vist informes que han sigut absolutament imparcials, i m'afavorien que per mi treien tota la credibilitat a la víctima. Es molt difícil que un informe et digui que no ets creïble perquè pensa que una entrevista d'aquestes dura 1 hora o 2. Amb els informes de família, on posen qui ha de tenir la custodia del nen/a. No es fa un anàlisis profund perquè moltes vegades quan portes a la defensa et sents absolutament perjudicat, es vulnera el principi de presumpció d'innocència. Només s'escolta una part del conflicte. Per tant, a vegades li treu credibilitat a la víctima que no pas l'hi dona.

Entrevistador: Com gestionaríeu el procés d'entrevista amb una víctima d'agressió sexual per maximitzar la qualitat i la fiabilitat de la informació obtinguda?

Advocada: No pots. Tu pots fer totes les entrevistes que tu vulguis però per moltes entrevistes que tu facis només hi ha dues persones que saben el que ha passat, ells dos. Amb una entrevista pots saber qui diu la veritat perquè hi ha coses molt obvies, que tu saps que no es veritat, però la veritat absoluta no la pots tenir, es impossible, per mi.

Entrevistador: Què és el consentiment en el context de l'agressió sexual i com s'aplica a la llei?

Advocada: Parlem de la llei actual. El consentiment sempre ha estat absent de les relacions sexuals. Això que ens han venut es mentida. Si no havia consentiment es deia agressió sexual quan havia violència i/o intimidació. Era una diferència. Definir el consentiment es molt difícil, de poder acreditar que hi ha hagut consentiment es difícil d'acreditar-ho. Perquè es injust també que tinguis relacions sexuals amb una senyora i que aquesta senyora tingui el poder de qualsevol de les maneres de denunciar-te. Per mi es una qüestió difícil perquè infringeix absolutament el dret a la presumpció d'innocència, perquè avui en dia s'està penalitzant al fet de ser home. Llavors, si jo me'n vaig al llit amb un senyor, i li dic NO i em força, aquí si que hi ha una manca de consentiment però el que no puc fer es que m'empari una llei com es la de l'agressió sexual, pel fet de que m'estiguis donant petons i tu em diguis que no i et dic *vale, vale*, i digui: "es que m'ha forçat". Es difícil de poder equilibrar la balança. Et trobes realment amb situacions molt injustes. Son lleis que estan fetes sense pensar amb la seva aplicació real. Son lleis populistes absolutament que després tenen difícil aplicació amb el món judicial i unes greus repercussions cap a les víctimes i cap als homes. Com va fer la '*ley solo si es si*', van deixar anar molta gent que ja estava condemnada al carrer i l'article que permet que aquesta gent surti i se'ls hi escurci la condemna no es perquè els jutges siguin marxistes.

Passa també amb el tema del maltractament de la violència de gènere. Tenint sempre en compte la declaració de la víctima, única i exclusivament, pot conduir que aquest senyor no tingui dret ni a tenir visites amb els seus fills, ni res. Això esta provocant que molts procediments de família, quan tu tinguis el client home, li hagi de dir grava totes els converses, ves-te'n de casa. Jo no nego que hi hagi violència, en absolut. El que nego es que em sembla que s'està fent un ús indegut a aquestes lleis. Estàs posant en absoluta discriminació a molts homes. Això passa amb el tema de les agressions sexuals, el tema del consentiment, hem de mirar més enllà. quan tu ets víctima d'una suposada agressió sexual, tens un advocat gratuïtament, tens ajudes... esta molt bé per les víctimes que realment ho son, però fer aquest ús desproporcionat de tot, condueix a situacions molt injustes. Com prova un home que realment hi havia consentiment i després s'ho ha pensat? Estant demanant que provis un fet negatiu.

Entrevistador: creus que s'hauria de canviar la llei actual?

Advocada: La llei '*solo si es si*' ja estava bé abans, ara no, ara la nova fer i immediatament van haver de tornar-la ha canviar. Ara han canviat la nomenclatura. Estic d'acord que es penalitzi si la víctima esta privada de sentit. És una valoració positiva. El consentiment s'ha ampliat. Quan li dic a una víctima d'agressió sexual que el petó de la Jenny Hermoso es comparable amb lo seu... com li dic a una víctima d'agressió sexual que a la Sala li demanen 15.000 euros perquè és el que dona la Sala que la Jenny Hermoso ha estat més perjudicada i li demanen 100.000 mil euros. Per que te'n adonis que tot és populisme. Jo estic totalment d'acord que si es compleixen els requisits la paraula de la víctima ha de ser prova de càrrec perquè sinó quedarien impunes molts delictes però ha de complir tots els requisits.

Entrevistador: Creus doncs, que això passava abans de la llei del 'solo si es si'? O ha sigut arreu de la nova llei?

Advocada: sempre ha passat una mica però crec que tot s'ha accentuat després de l'aprovació de la llei solo si es si. Hi ha una "avalancha". Els jutges em diuen que cada cap de setmana tenen temes d'agressions sexuals. Es que avui en dia si et toquen el cul ja és una agressió sexual. Abans erets un "marrano" i punto. Ho hem portat als extrems. Per mi és igual de criticable el magistrat que considera que: "per que anaves amb minifaldilla?" els extrems mai son bons, s'han de tenir l'equilibri.

Entrevistador: Quin paper juga la formació i la sensibilització d'aquests temes al personal jurídic?

Advocada: És molt important, perquè si hi ha sensibilització la víctima s'obrirà més, a l'hora de buscar la veritat. Li has de donar espai i les condicions perquè es pugui obrir i 'agafar confiança', però tenir precaució. Jo soc molt respectuosa a l'hora del judici amb la víctima, però hi ha companys que no, que van al que van. És veritat que ha canviat, ara es tracta millor a la víctima, abans la víctima era una gran desconeguda, no importava res, ara no és així però encara ens queda molt camí per millorar. Saps el que és per una víctima de violència de gènere que s'hagi d'esperar hores i hores assentada, a una sala apart, per fer el judici oral?

Entrevistador: Basat en la vostra experiència, quins consells donaria a altres advocats que estiguin treballant en casos d'agressió sexual per avaluar i donar suport a la credibilitat de la víctima?

Advocada: Si portes a la víctima, has de tenir molta empatia amb ella i acompanyar-la durant el procés. La majoria de persones que han patit aquests delictes solen aportar advocats, per mi és el més recomanable perquè t'acompanyen, que coneguin molt bé tots els mitjans assistencials, perquè n'hi ha moltíssims. Sobretot si tens i portes menors que han estat abusats. Hi ha moltes associacions, grups, que t'ajuden. Hi ha molts companys que això ho ignoren que no porten aquest tipus de delictes i li poden donar molta assistència a la víctima. S'ha d'apropar-se, ha de parlar, cal saber tot l'estatut de la víctima perquè tenen molts drets, un d'ells es que tenen dret a un tècnic d'acompanyament. És més un àmbit assistencial que no àmbit jurídic. L'àmbit jurídic podria dir que no és *apretar-la* fins la mort, jo crec que una persona quan està dient la veritat ha de ser natural, t'has de preparar bé la declaració quan no està dient la veritat. També és important la vestimenta, és a dir, no li pots fer anar amb roba que no és la seva perquè no se sentirà còmode. Sembla una *xurrada* però no ho és. Quan algú no se sent còmode amb el que està dient, és més fàcil que se senti bé millor si va com vol, ja que els nervis ja juguen una mala passada. Els advocats haurien d'entendre això si porten a la víctima. Si portes a l'altre part, si realment està dient la veritat també que sigui natural, amb la roba el mateix, si no té un argument convincent millor que només contesti a les preguntes de l'advocada. Com més allarguis la conversa amb una persona que no està dient la veritat, és més fàcil que puguin treure alguna cosa per 'contraatacar'. El silenci es pot interpretar de moltes maneres.

Entrevistador: Teniu alguna recomanació general per millorar el sistema legal en termes de casos d'agressió sexual i suport a les víctimes?

Jo per exemple, he pensat que per exemple amb menors, també entrevistessin al presumpte agressor, però clar no el pots obligar. Per altre banda, les lleis són populistes i els jutges no estan capacitats per la pressió. El cas Dani Alves, perquè és famós però sinó segurament estaria absolt. Els hi pesa aquest cas mediàtic. Si evitéssim fer populisme tot seria més equitatiu. S'hauria de veure quina pressió s'exerceix sobre les persones que s'han dictat aquestes lleis.